

MİLLET MECLİSİ

TUTANAK DERGİSİ

77. Birleşim

18 . 3 . 1965 Perşembe

İçindekiler

	Sayfa	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	460	kurulması için bir komisyon teşkiline dair
2. — Gelen kâğıtlar	460	Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi
3. — Yoklama	461	Başkanlık Divanının almış olduğu kararın
4. — Başkanlık Divanının Genel Kurula sunuşları	461	oylaması, 462
1. — Aydın Milletvekili Hilmi Aydıncıoğlu'nun, Çanakkale Zaferinin 50 nci yıl dönümü dolayısıyla, başta Mustafa Kemal olmak üzere o zafere katılmış olan bütün kumandanları ve şanlı Mehmetçığı tebci ettiğini ve sevgili yurdumuz uğruna canlarını esirgememiş kutsal şehitlerin ruhlarını rahmetle andığını açıklayan demeci.	461 : 462	3. — Aydın Milletvekili Roşat Özarda'nın, Ereğli Demir ve Çelik fabrikalarını Türk Anonim Şirketinde i yolsuzluk iddialarını incelemek üzere, Arayışının 88 nci maddesi gereğince bir Meclis Araştırma Komisyonu kurmasına dair önergesi (10/18) 462:463
2. — Tunus Millî Meclisi'ndekine paralel olarak T. B. M. Meclisi içinde bir Türk - Tunus Parlâmento Dostluk Grubu		5. — Görüşülen işler 463
		1. — Siyasi Parti'ler kanunu tasarısı ile Adana Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, Siyasi Partiler kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu (1/560; 2/378; 2/591) (S. Sayısı : 527) 463:491

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga; Karacabey'in sel ve yer sarsıntısına uğraması yüzünden zarar görenlere merkezden yardım olunması, zeytin üreticilere avans ve sair yardım yapılması ve Meclise gönderilmiş olan uzatmalı jandarmalarla ilgili kanunun görüşülmesi dileklerini açıklıyan bir konuşma yaptı.

Tokat Milletvekili Ali Dizman'ın, Yeni Türkiye Partisinden çekilmiş olması dolayısıyla İktisadi Kamu Teşebbüsleri Karma Komisyonundan da çekilmiş olacağına dair önergesi okundu bilgiye sunuldu.

Memleketimizi resmen ziyaret edecek olan Tunus Cumhurbaşkanı Sayın Habib Burgiba'nın, 25 Mart 1965 Perşembe günü saat 16,30 da Millet Meclisi Genel Kurulunda sayın üyelere bir söylevde bulunmak istediğine ve bu hususun onaylanmasına dair Başbakanlık yazısı okunarak kabul olundu.

İstanbul Milletvekili Malik Yolaç'ın, yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki dosya, okunan Başbakanlık tezkeresi gereğince, geriverildi.

Siyasi Partiler kanun tasarısı ve tekliflerinin, kısımları ve maddeleri üzerindeki görüşmelere devam olundu.

18 Mart 1965 Perşembe günü saat 15 te toplanılmak üzere (saat 19,00 da) Birleşime son verildi.

Başkan
Başkanvekili
Ferruh Bozbeğli

Kâtip
Kastamonu
Sabri Keskin

Kâtip
Yozgat
Veli Uyar

2. — GELEN KÂĞITLAR

Rapor

1. — Balıkesir Milletvekili Ahmet Aydın Bolak ve 27 arkadaşının, Yeniden kurulacak vakıflara ait kanun teklifi ve Adalet, İçişleri ve Plân komisyonlarından 3 er üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu (2/734) (Gündeme) (S. Sayısı : 918)

Cumhuriyet Senatosundan gelen işler

2. — Devlet personeli meslek teşekkülleri kanunu tasarısı (Millet Meclisi 1/546, Cumhuriyet Senatosu 1/434) (Millet Meclisi S. Sayısı : 543, Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı : 561) (Geçici Komisyon)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 15.00

BAŞKAN — Başkanvekili Ferruh Bozbeyli

KÂTIPLER : Veli Uyar (Yozgat), Sabri Keskin (Kastamonu)

BAŞKAN — Millet Meclisinin 77 nci Birleşimini açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.

Sayın üyeler lütfen kabul düğmelerine bas-sınlar.

(Yoklama yapıldı)

BAŞKAN — Yoklama işlemi bitmiştir.

Çoğunluğumuz vardır, müzakerelere başlı-yoruz.

4. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — *Aydın Milletvekili Hilmi Aydınçer'in, Çanakkale Zaferinin 50 nci yıl dönümü dolay-sıyla, başta Mustafa Kemal olmak üzere o zafer-e katılmış olan bütün kumandanları ve şanlı Meh-metçiği tebci ettiğini ve sevgili yurdumuz uğ-runu canlarını esirgememiş kutsal şehitlerin ruh-larını rahmetle andığını açıklıyan demeci.*

BAŞKAN — Gündem dışı Sayın Hilmi Ay-dınçer söz istemiştir, buyurunuz.

HİLMİ AYDINÇER (Aydın) — Sayın Baş-kan, Yüce Meclisin muhterem üyeleri;

Bugün 18 Mart 1965, Türkün direnme gü-cünü bütün cihana ispat eden ve bir tarih yara-tan Türk hamasetinin en büyük örneği Çanak-kale muharebelerinin 50 nci yıl dönümüdür.

Çanakkale, Hürriyet, İstiklâl, Vatan, Din ve Namus uğruna her seferinde gözünü kırpmadan, üstün bir ruh ve iman bütünlüğü ile saldı-ran Türkün, dillere destan olmuş göğüs kabartıcı, kahramanlık vakalarının şahikalara yüksel-diği bir yerdir.

Çanakkale müdafaası, insan vücudunun fen-ne mukabelesidir. Karadan, denizden ve hava-dan fennin her türlü vasıtalarıyla hücum eden düşmana Türkler göğüsleriyle karşı koymuşlar-dır.

1915 Çanakkale zaferi; gerek kara harekâ-tı ve gerekse Boğaz'ı zorlayan İtilâf Devletleri

donanmasının büyük zayiata uğrıyarak çekil-mesi cihan tarihinde bir eşi olmıyan zaferdir.

Bu zafer; herşeyden evvel ölmüş veya ölüm halinde zannedilen milletimizi; şan ve şeref sahalarına yeniden ulaştıran, Türklüğün benli-ğini tanıtan görülmelik bir zaferdir.

Yine bu zafer; Millî İstiklâlimizin temeli addedilecek kadar önemlidir. Çanakkale'de millî mevcudiyetimizi müdafaa eden kuvvet; Çanakkale'nin ne modası geçmiş eski topları, ma-yınları ve ne de kara ordusunun pek mahdut klâsik silâhları değildi. Bu sade ve sadece bir kelime ile Mehmetçiğin azim ve imanı idi. Bu savaşlar asıl Türk Kanının neler yapabileceği-nin en bariz bir misalidir. Mehmetçiğin vatan sevgisi ile dolu göğsü, mel'un ihtiraslara karşı çelik bir kalkan olmuş, neticede düşmana; (Çanakkale geçilmez) dedirtmişti.

Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin, Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.

Bu zafer için yabancı harb tarihleri; (Baş döndürücü bir muzafferiyet) diye kaydettiler. Yine yabancı kumandanlar; (Türkler öldürülebilir, fakat asla mağlûp edilemez!) dediler.

Bu mutlu zafer gününün yıl dönümünde şunu da bilhassa ifade etmek isterim ki, Yavru vatan Kıbrıs'da yeniden küstahlaşan Palikarya sürülerine ve onları destekliyen İstiklâl Harbi kılıç artıklarına Türkün sabrını taşırmamalarını hatırlatırım. (Alkışlar)

Gece gündüz durmadan 9 ay aralıksız devam eden bu savaşlarda başta Mustafa Kemal olmak üzere bütün kumandanları ile birlikte Şanlı Mehmetçigi, Yüksek Huzurlarınızda bir kere daha tebcil ederken, mübarek vatanımız uğruna fedayinefsetmiş aziz Çanakkale şehitlerinin ruhlarını şadettirmeyi, gazilerini ve hayatta kalanlarını şükranla selâmlamayı en büyük bir borç bilirim.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

2. — *Tunus Millî Meclisindekine paralel olarak T. B. M. Meclisi içinde bir Türk - Tunus Parlâmento Dostluk Grubu kurulması için bir komisyon teşkiline dair Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanlık Divanının almış olduğu kararın oylanması.*

BAŞKAN — Başkanlık Divanının genel kurula sunuşları :

Tunus ile tarihî bağlarımız ve dostane münasebetlerimiz göz önünde bulundurularak Tunus Millî Meclisindekine paralel olarak Büyük Millet Meclisimizde de bir Türkiye - Tunus dostluk grubu için teşebbüse geçilmiş ve bu konuda Sayın Suad Hayri Ürgüplü Başkanlığında bir müteşebbis heyet kurulmuştur.

Türk - Tunus Parlâmento dostluk grubunun hukukî varlık kazanmasını temin üzere Hükümetin görüşünü tesbit zımında Başbakanlığa yazılan yazıya alınan cevapta grubun kurulmasının yerinde mütalâa edildiği ve Tunus Millî Meclisinde de buna mütenazır bir teşekkülün kurulması için gerekli işlemlere tevessül olunacağı bildirilmiştir.

Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanlık Divanı almış olduğu 15 Mart 1965 gün ve 32 sayılı Kararında Türk - Tunus Parlâmento Dostluk Grubunun hukukan bir varlık iktisabedebilmesi için meclislerin genel kurullarında gerekli kararın istihsalı ile ilgili işlemlerin tamamlanmasını kararlaştırmıştır

378 sayılı Kanunun 4 nci maddesi gereğince Türk - Tunus Parlâmento Dostluk Grubunun kurulması için bir komisyon-teşkilî hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3. — *Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın, Ereğli Demir ve Çelik fabrikaları Türk Anonim Şirketindeki yolsuzluk iddialarını incelemek üzere,*

re, Anayasanın 88 nci maddesi gereğince bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına dair önergesi (10/18)

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum :

Millet Meclisi Başkanlığına

Ereğli Demir ve Çelik fabrikaları T. A. Şirketinde yüz milyonları bulan suiistimaller olduğuna ve bu yolsuzlukları yapanların bâzı resmî makamlar tarafından himaye edildiklerine dair uzun süredenberi basında devam eden neşriyat üzerine, bundan bir müddet evvel şirket hissedarlarından Sümerbank ve Karabük Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğünün teşebbüsü ile, şirket umumi heyetinin yolsuzluk iddialarını tahkik üzere fevkalâde toplantıya çağırılacağı, radyo ve basında ilân edildiği halde, sonradan bundan sarfınazar edilerek, Hissedarlar umumi heyetinin 25 Mart 1965 günü âdi umumi heyet toplantısına çağırıldığı ve gündemin birinci maddesini : (İdare Meclisi üyeleri ve murakıpların ibrası) ve ikinci maddesini de : (Şirket hakkında ileri sürülen bâzı iddialar dolayısıyla hususi murakıplar seçimi) teşkil ettiği öğrenilmiş bulunmaktadır.

Halen ağır ithamlar altında bulunan şirket yöneticilerinin bu durumdan kurtulabilmeleri ve Türkiye'nin iktisadi kalkınmasında bel kemiği teşkil eden bir büyük müessesenin zedelenen haysiyet ve itibarının iade edilmesi kati zarureti aşikârdır.

Yukarıdaki sebepler ve aylardan beri şahsan yaptığım incelemeler neticesine dayanak, T. C. Anayasasının 88 nci maddesine göre Meclis Araştırması istemek zaruretini duydum.

1. — Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları ile ilgili olarak müzakereler sırasında izah edeceğim yolsuzlukların ve diğer iddia ve isnatların vârid olup olmadığının, vârit ise bunların şirket yöneticileri ve sorumlularından kimler tarafından ne suretle ve ne nisbette irtikâbedildiğinin, kimlere ne miktarda haksız menfaat sağlandığının ve netice olarak meydana gelen millî zararın kaç milyondan ibaret bulunduğunun tesbiti.

2. — Bu yolsuzluklara doğrudan doğruya iştirak eden veya bunları himaye etmek suretiyle suiistimallerin kolaylaştırılmasına yardımcı olan resmî memurlarla Bakanların bulunup bulunmadığının, varsa mesuliyetleri derecelerinin tesbiti.

3. — Yukarıdaki iki maddede yazılı incelemeleri yapmak üzere Millet Meclisinde grup bulunan beş siyasi partiden ikişer ve müstakillerden bir olmak üzere 11 kişilik Meclis Araştırma Komisyonu seçilmesini ve bu komisyonun lüzum göreceği yerlere giderek incelemeler yapmaya yetkili kılınmasını arz ve teklif ederim.

Aydın
Reşat Özarda

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur.

Bu konuda bir araştırma komisyonu teşkil edilip edilmemesi hakkında Meclisimizce bir karar verilmek üzere 19 Mart 1965 günü aktedeceğimiz 78 nci Birleşim gündemine alınacaktır.

Öncelikle görüşülmesi kararlaştırılan işlere geçiyoruz :

5. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Siyasi Partiler kanunu tasarısı ile Adana Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sarırahimoğlu'nun, Siyasi partiler kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu (1/560), 2/378; 2/591) (S. Sayısı : 527) (1)*

BAŞKAN — Komisyon ve Hükümet yerlerini alsınlar. Tasarının ikinci kısmının üçüncü bölümü üzerinde müzakerelere devam ediyoruz.

Dün verilmiş olan kifayet önergesinin reddilmesi üzerine söz alan arkadaşlarımıza sırası ile söz verilecektir. Söz sırası Sayın Nazmi Özogül'undur. Nazmi Özogül vazgeçmişlerdir. Sayın Kâzım Arar.

KÂZIM ARAR (Çankırı) — Muhterem arkadaşlar,

Merkez teşkilâtı :

Üçüncü bölüm 6 madde ile siyasi partilerin merkez teşkilâtı, merkez karar organı, merkez yönetim organı, merkez karar organı, merkez disiplin organı, genel başkan, merkezdeki diğer organların düzenlenmesine mütedairdir.

Şimdi bu maddeler üzerindeki görüşlerimi açıklamak istiyorum.

Sayın Kasım Gülek, kongrelerin hâkimler huzurunda yapılmasını istediler. Bu istek hem ideal bir görüş olarak belirtildi, hem de yadırgandı. Halbuki bu görüş Seçim Kanununda kabul ettiğimiz hâkim teminatının tamamlayıcı bir unsuru olarak benimsenmesi iktiza eden bir görüştü.

Nedense demokrasiyi miskal miskal tarttırmak tedrici bir tekâmül kabul ediliyor. Seçimlerde hâkim teminatının büyük Türk Milleti üzerinde en küçük bir tepkisi olmadı, aksine bir

(1) 527 S. sayılı basmayazı 6 . 2 . 1964 tarihli 49 ncu Birleşimin sonundadır.

ferahlık ve huzur verdiği hepinizin malûmudur. Buna muvazi olarak zümrelerin - ki bu siyasi partilerdir - hukukunu siyaneten bir hâkimin kongrelerde bulundurulmasında ne gibi bir sakınca vardır? Esasen Hükümet komiseri de bulundurulmakta olduğuna göre bunun yerine hâkim bulundurulması zümre hukukunu daha isabetli şekilde koruyacağı muhakkaktır.

Seçimleri fena idare ettikleri için bu yetkiyi idarecilerden alarak hâkimlere nasıl devretmiş isek kongreleri de iyi idare etmedikleri sayısız misaliyle sabit olaylar muvacehesinde onlardan kurtarmaya mecburuz.

Nitekim milletvekili dokunulmazlıklarının çoğalması hep bu idari zabıtların neticesi değil midir? Pek azı hariç sayın senatör ve milletvekilleri hakkında zabıt tutulmayan yok gibidir.

Senede bir defa ve bir günden fazla sürmeyen ilçe ve il kongrelerine, büyük görünüyorsa yalnız il ve büyük kongrelerine teşmil edilmesi pekâlâ mümkündür.

Ayrıca bu talebe bir hususu da bendeniz ilâve etmek isterim :

İlçe il ve büyük kongrelerde ses alma cihazı bulundurulması ve doldurulan bandların kongreyi mütaakıp hâkim tarafından mühürlenerek saklanması ihtilâfların halli bakımından çok lüzumlu ve zaruridir.

Muhterem arkadaşlar :

Haysiyet divanları üzerinde de büyük hassasiyet göstermenizi rica ederim.

Siyas hayatları uzun süren ve hele haysiyetleri çığnenen arkadaşlarımız çok iyi bilirler, partili arkadaşlar kongrelerde büyük önemi idare kurullarına atfederler. Bazen bir kasabın, bir bakkalın veya sebzececinin haysiyet divanı başkanı seçildiğini veya haysiyet divanı üyesi

olduğunu çok müşahade etmişizdir. Bunlar da saygıdeğer vatandaşlarımızdır. Fakat bir haysiyet muhasebesini, hukukla ilgili bir tüzük tatbikatını ifa edecek nitelikte değildirler.

Reşil Ülker arkadaşımın üzerinde durduğu bu konu, geçmişteki tatbikatın kötü örneklerinden ders almanın ta kendisidir. Bu beyanı gayrisamimî telâkki etmek bu düşüncede olanları rencide eder. Kimse kimsenin samimiyetinden şüphe etmemelidir.

Anayasanın emrettiği partiler Kanununu okuduğum zaman Türkiye’de siyasi hayatın düzene gireceğine inanmış ve pek sevinmiştim. Şimdi şu anda müzakeresini yaptığımız tasarıyı okuduktan sonra büyük bir hayal sukutuna uğradığımı belirtmek isterim.

Sayın Komisyon sözcüsü «Haysiyet divanları bir mahkeme niteliğinde değildir, arkadaşlarımız yanlış anladılar» diyor. Galiba Sayın Kırca tasarıda haysiyet divanı karşılığında kullanılan disiplin kelimesinin muhaffef mânasına göre mütalâa serddettiler. Bu ifade haysiyet kelimesinin Türkçemize tam uygun bir terim bulunamamasından ileri gelmiştir. Halbuki bir üyenin hakkında disiplin organlarınca yapılan takibat yalnız tüzük hükümlerine aykırı hareketinden değil, aynı zamanda parti ile ilgisi olmayan fiillerinden dolayı da ihraç kararı verilebilmektedir. Böyle bir hareket vukuunda disiplin organı, isnadolunan fiili nasıl sabit görecek ve insan haysiyeti ve şerefi ile ilgili bir hususu mesnet ittihaz ederek nasıl ihraç kararı verebilecektir? Ayrıca parti idarecileri haysiyet divanı kararı ile suçlandırılan üyeyi bir de tebliğ neşrederek teşhir cezası verecektir.

Böyle hallerde isnat ve iftira ile haysiyet divanına verilen üyelere hukukunu arıyacak yol, bu tasarıda mevcut değildir. Hakkında iftira edilen üye hem siyasi hayatında sübut bulmayan bir iftira ile vatandaşlar arasında lekeli bir insan olarak kalacak ve müfteri hakkında da hiçbir şey yapamıyacaktır. Bunu sayın sözcü hukuk kaidesiyle nasıl bağdaştırabiliyor? Bu husus Anayasaya, İnsan Hakları Evrensel beyanamesine aykırıdır.

Bu itibarla hakkında isnadolunan üye, itham karşısında kendisini savunabilmeli, sübut bulmaması halinde müfteri hakkında kanuni takibat istiyebilmelidir.

Bu sebeplerle tasarının 14 ncü maddesine bir fıkra eklenerek hakarete mâruz kalan üyelerin mahkemeye müracaat hakkını tanımasını teklif ediyorum. Önergeye iltifat buyurmanızı rica ederim.

Muhterem arkadaşlar;

Kongrelere katılacak delegelerin miktarı üzerinde çeşitli görüşler izhar edildi. Bu miktarın tesbitinde fayda vardır. Esasen bu tahdit parti tüzüklerinde yapılmaktadır. Arada fark yoktur. Her iki ahvalde de yadırgadığımız tahditten kurtulamıyoruz.

Büyük kongrelerin müddeti konusunda ayrı görüşler serd edildi. Ötedenberi büyük kongreler iki yılda bir yapılmaktadır. Genel idare kurları lüzum görürse bu müddeti altı ay daha uzatabilir ve tatbikat da böyle devam etmektedir. Tasarı bu müddeti biraz daha esneterek üç yıla çıkarmış bulunuyor. İki yılda bırakması elbette ki, daha uygun olabilir.

Demokrasilerde insan ihtirası beşerî bir zaıf olarak kabul edilmiş ve bu hastalığın tedavisi için belli bir usulü kabul etmek zorunda kalmışlardır. Amerikan başkan adaylarının devamlı seçilememeleri gibi.

Muhterem arkadaşlarım,

Arz içinde mütekâmil bir millet, büyük bir buhranın sıkıtısı ile bir partiler kanunu düşünmüş, bir tasarı kaleme almış. Sonra beğenmiş vazgeçmiş. İşte biz, tâbir caizse şairin özene bezene uzun emekler vererek yazdığı şiiri sonradan beğenmiyerek yırttığı kâğıt parçalarını bir araya getirip Türkiye Cumhuriyetinin 42 ncü yılında bu konuda bir dünya rekoru kırıyoruz. İlk siyasi partiler kanununu Türkiye yapmış oluyor. O sadece düşünmüş... Esasen biz kanun ithalinde de rekor kırmıştık. Bütün temel kanunlarımız ithal malı değil midir? Hem çeşidine de önem veriyoruz. Medeni bir memleketi seçerek ondan örnek almak istemeyiz. Her yeni kanun bir yeni diyarın malıdır. Medeni kanun İsviçre’den, Ticaret Kanunu Almanya’dan, Ceza Kanunu İtalya’dan, Seçim Kanunu Belçika’dan alınmamış mıdır? Zavallı İmar - İskân Bakanlığı akıl edip bir Mesken kanunu ithal edemediği için beş senedir kanun yapacağım diye çalışır durur.

Demek oluyor ki, biz bir asırdan fazla mâzisi olan hukukumuzla henüz kanun yapma tekniğine bile sahip değiliz. Protesto yürüyüşlerinin moda olduğu bu devirde hukukçularımızın bir izzetinefis meselesi yaparak bu ithal malı kanunları protesto edecekleri günü büyük bir iştiyakla bekliyoruz.

Muhterem arkadaşlarım;

Ahmet Üstün arkadaşımın hakkı var. 11 nci maddeden 75 maddeye kadar tasarıdan pilâvın mebzul taşını ayıklar gibi tayyını istediler. Peki Sayın Üstün, diğer taşları ne yapacağız?

Eğer Anayasa emri olsaydı bu tasarinın tümüne değinmek benim de en halis arzum olurdu.

Hülâsa arkadaşlarım, siyasi partiler henüz çilesini doldurmamıştır. Varsın her yönümüz gibi bu tasarı da bir düzen vermekten mahrum çöksün. Vebali getirenlerin ve destekliyenlerin olsun. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Alpdoğan Şen... Yoklar.
Sayın Ahmet Bilgin... Yoklar.
Sayın Yusuf Ulusoy... Yoklar.
Sayın İhsan Önal. Buyurunuz.

IHSAN ÖNAL (İçel) — Çok muhterem arkadaşlarım, bilmiyorum Yüksek Meclis neden bu kadar mühim bir kanunun maddelerini toplu olarak müzakere etmek tarafına gitti? İctüzüğe göre bir kanunun maddeleri üzerinde en az altı milletvekili görüşmeden yeterlik önergesi verilemez. Şimdi burada bölümlerde toplu olarak maddeler üzerinde üyelere konuşma imkânı sağlandı diyeceksiniz. Ama bâzı üyeler, bir bölümdeki bir madde üzerinde konuşmak için sıraya giriyorlar. Kendilerine sıra gelmeden yeterlik önergesiyle müzakere bitiyor. Halbuki bir bölüm içindeki bâzı maddelere söz almış bazen birisi dahi temas etmemiş olabilir. Nitekim, bâzı maddelerde bölüm içerisinde iki üç kişi temas ediyor ve o madde üzerinde söz almış, daha sıra gelmeden yeterlik önergesi verildiği için bâzı maddeler üzerinde böyle altı kişiden daha az...

BAŞKAN — Sayın Önal, usulü mütalâa beyan etmek için değil, bu bölüm hakkında mütalâa beyan etmek için söz aldınız. Esasen Meclisimiz tasarımı bölüm bölüm müzakere etmek kararı vermiştir. Bu kararın istihsalı sırasında bu mütalâaları beyan edebilirdiniz. Bu sebeple sadece içinde konuşunuz.

IHSAN ÖNAL (Devamla) — Biliyorum Sayın Başkan. 1 - 2 cümle ile bitiriyorum. Bir hususu ehemmiyetli görüyorum ve bir önergem de var, uzun değil, bitiyor efendim.

BAŞKAN — Bu şekilde esas mevzua yabancı Sayın Ünal. Sadece bölüm hakkında söz aldınız. Bölüm bölüm müzakere 6 kişi konuşunca kifayeti müzakere kararı verilebilmesi... Bütün bölüm bölüm müzakere kararının aleyhinde olabilmek için zamanında yapılması lâzımdır.

IHSAN ÖNAL (Devamla) — Bir temennim var. Önerge verip de söz sırası gelmeden yeterlik önergesi ile karşılaşan arkadaşların önergelerini izah sadedinde söz verilmesini istirham edeceğim.

BAŞKAN — Onu başka bir zaman söz alır izah edersiniz. Önergenizi verebilirsiniz.

IHSAN ÖNAL (Devamla) — Bu noktada Mâruzatım bu kadardır, efendim.

Muhterem arkadaşlar;

Genel kongre maddesi üzerinde değerli arkadaşlarımız çok kıymetli fikirler serd ettiler. Bunları sayın komisyon üyelerinin nazarı dikkate alacaklarını ümid ederim. Bilhassa kongrenin her iki senede bir yapılması ve bir de bir sene uzatılabilmesi hükmünün kabul edilmesi demek, büyük kongrenin artık bundan sonra her üç senede bir yapılması demek olacağını kabul etmek lâzımdır. Esefle hepimizin itiraf etmesi lâzımgelen bir hakikattir ki, büyük kongrelerde parti kemanizmasını ele geçirmek için hiziplerin nelere tevessül etmediği kalmaktadır. Tabiidir ki, bu şekilde öne geçen parti mekanizmasını üç seneden evvel (kanun imkân verdiği göre) kimse bırakmak istemeyecektir. O zaman üç sene otoriteyi elinde tutan ve oradan inmek istmeyen kimselerin tekrar orada kalmak için nelere tevessül edeceğini hepiniz tahmin ve tehayyül edersiniz. Gerçi bunu haklı gösterir gözükken fikir doğru gibi görünür. «Efendim her sene işi gücü bırakıp bütün sene kongrelerde mi dolaşacağız?» Hayır arkadaşlar, milletvekillerinin köy, ilçe, hattâ illerin kongresinde işleri ne? Bizim burada Mecliste yapacak çok mühim işlerimiz var, biz onlarla uğraşalım. İşte siyasi Partiler Kanunu önümüzde, biz onu ek mükemmel şekilde, tam demokrasi prensiplerini hâkim kılacak şekilde gece gündüz çalışarak çıkaralım, hiyle ve madrabazlıklara imkân vermiyecek hü-

kümleri koyarak menfaatperest ve çıkarıcı zümrelerin faydalanacağı açık kapıları tıkalıyım. O zaman bırakalım ilçeler siyasi ahlâk kuralları içerisinde kendi bünyelerinde kongrelerini yap-sınuar. Nihayet milletvekilleri senede bir gün kendi il kongrelerine gitsinler, diğer kongrelere gitmesinler. Yalnız kongre günü veya 2-3 gün için bu maksatla vilâyetlerinde bulunsunlar, yok-sa haftalarca evvel şu bu hizibin adamı olarak delegeleri ayarlamak, tesirler yapmak, delegeleri otellere, evlere kapatmak için oralara gitmek siyaset ahlâkı ile bağdaşamaz.

Dün Sayın Coşkun Kırca arkadaşımızın dediği gibi, bu aynı zamanda halkı ileri derecede politikaya itmek olur ve siyaset ahlâkını bozar. Bu sözler üzerinde ehemmiyet durmak lâzım.

Benim siyasi partiler kanunundan esas anladığım gaye maalesef burada ikinci plâna itilmiş bulunmaktadır. Yani kanunun metinlerinde bu tarafa pek ehemmiyet verilmediğini görüyorum. Biz bugüne kadar anladığımız şekilde siyasi partilerde faaliyet yapmak için bu kanunu çıkartmaya çalışıyoruz ve öyle olacak zannediyoruz. Yani partiler nasıl çalışır, bunları düşünerek değil, bugüne kadar Türkiye'de tatbik ettiğimiz şekilde siyaset yapmak için bu kanunu çıkarıyoruz.

Gidip köyleri kasabaları geziniz. Halk kahvelerde hepsi bizden yüksek politika yapıyor çoğu Kruşçef'ten, Kennedy'den, onların görüşlerinden İnönü'den, Demirel'den bahsediyor ve hep yüksek kanaat yürütüyorlar. Her kahve bir yüksek politika şûrası halinde. Halk 2 - 3 gruba ayrılmış kahveler ayrı, çesmeleri, hattâ bazan camileri bile. Canım verimli topraklarının içlerinden sular akıyor, çalışan yok. Kendi partisi iktidara gelsin de biraz fazla kredi alsın diye bekliyorlar. Çok zaman alacakları kredi 250 liradan da fazla değil.

Gittim yakinen de tetkik ettim.

Bir kahvedeki hâtıramı anlatacağım. Konuşuyoruz, sordum, 42 yaşında bir arkadaş. Dedim, sen yılda ne kazanıyorsun? Dedi ki, 450 lira. Nasıl olur dedim, 450 lira ile sen nasıl geçineceksin? İş verin yapayım, dedi, bütün aldığım bu 450 lira, kışın da iş yapamam...

Bu arada çeşmenin yanında bir elma ağacından elma toplanmış, 750 kilo mahsul alınmış.

Dedim bunun nedir fiyatı? Birer liradan 750 lira dedi. Sen kaç yaşındasın? 42 yaşında. Peki sen 42 senede bir elma ağacı dikmeyi düşünmedin mi?

Arkadaşlar, bununla şunu demek istiyorum :

Biz milletvekilleri maalesef memleketi vahim bir istikamete sürüklüyoruz. Teşkilâtıyla, her şeyi ile. Siyasi partiler kanununu bu açıdan alıyoruz, biz nasıl o partiyi alt ederiz, o parti bizi nasıl alt edebilir.

Fakat arkadaşlarımız vaktiyle Le Play'in söylediği gibi, Fransa vahim bir istikamete gidiyor. Biz de bu memleketi siyasi partilerin faaliyetini bu yönde mütemadiyen tahrik eder, halkı aşırı istikamette politikaya itersek bunun sonu iyi olmaz.

Kanaatimece bu memleketi başta biz milletvekilleri bu hale getirdik. Onları çalışmaya birbirleriyle kardeş olmaya teşvik edecek yerde gayri-ahlâki bir siyaset tatbikatı ile particiliği âdeta bir mezhep haline getirdik.

İşte bu tatbikattan ve gerçekten ders alarak şimdi önümüze gelen bu S yası partiler Kanunu öyle mükemmel bir halde çıkarılmalıdır ki, particilik faaliyetleri bizde de diğer Garp milletlerinde olduğu gibi olsun.

Sayın komisyon sözcüsü arkadaşımız Fransa'nın halkın ileri derecede politize edilmesinin ne gibi fena tepkileri olduğunu ve son Cumhuriyet Anayasasında bâzı firenleyici hükümler getirildiğinden de bahsettiler. Bunları burada açık kalplilik ile söylemeleri bendenizi çok memnun etti ve bâzı ümitlere de sevk etti.

Şu halde kendilerinin takdirlerine ve Meclisi Âlinin takdirlerine arz ediyorum. Köylerimiz kasabalarımızda durum yukarıda anlattığım gibidir. Bir de gençlik kolları, kadınlar kolu, topyekûn milleti politikanın içerisine sokmakta memlekete ne fayda ümidediliyor?

Atatürk haremlik selâmlığı kaldırdı, biliyoruz. Ve Türk kadınına en ileri milletlerin veremediği medeni hakları da verdi. İşte aramızda sayın hanımlarımızın senatör ve milletvekilleri olduklarını da görüyoruz. Gelsin hanımlarımız erkekler gibi parti teşkilâtında aynı şartlar altında çalışsınlar.

Gövde gösterisi diye binlerce hattâ onbinlerce mâsum köylü kadını şehir meydanlarında sefil etmek mi kadınlar kolu, yoksa piyasada aza-

lan zeytin yağlarını veya mümasili maddeleri, aman bir kilo yerine 5 - 10 kilo herkes alsın diye teşvik ederek, yani kadınlar kolunu piyasadaki bâzı maddelerin kıtlığını daha da artırmak için kullanmak mıdır parti ahlâkı ve kadınlar kolunun gayesi?

Arkadaşlar bunlar acı hakikatler, fakat samimî olarak bunlara temas ediyorum. Ne şu partiyi, ne bu partiyi değil, topyekûn partileri itham ederek konuşuyorum.

İşte bu dağınık ve samimî konuşmalarımın sonra arz etmek istediğim mühim nokta şu: Her sene kongre yapılır, fakat milletvekilleri ve hizipler dağa taş dökülmez, halk âdeti senede bir gün bir bayram yerine veya pazara gider gibi dışarıdan tahrik ve tesirler olmadan kendi bünyesinde teşkilât ve vatandaş medeni vazifesini yani kongresini yapar. Böyle bir parti ahlâkı içerisinde yapılan teşkilât kongreleri ne bizleri meşgul eder, ne de cemiyeti sarsar ve ne de lüzumsuz zaman israfına sebeb olur ve ahlâkı bozar.

Bendeniz A. P. nin ilk kongresinde teşkilât başkanı idim. Rahmetli Pala da hasta idi, bilfiil ona vekâlet ediyordum. Yalnız kendi ilçe ve il kongreme gittim, tesadüfen de yalnız iki ilçe kongresinde bulundum. Bunun haricinde, teşkilât başkanı olmama rağmen, şu bu ile gidip de delege toplayıp hiziplere katılmadım. Ben bunu tamamiyle memleket aleyhine bir hareket olarak görüyorum.

Eğer herkes bu yolda hareket etse memleket için çok iyi neticeler alınacağına kaaniim. Büyük kongre senesi âdeti bütün teşkilâta alâm işaretini verip halk ayaklandırılmasa büyük kongrenin her sene yapılmasında o zaman hiçbir mahzur kalmaz, bilâkis çok faydalı olur. Aksi takdirde hâlâ ileri derecede politize edilmiş halkın arasına girerek çok zaman dürüst ve kıymetli şahısların başvurmaya tenezzül etmeyecekleri usullerle delegeleri temin eden hiziplerin otoriteyi ellerine geçirdikleri zaman tam bir parti hiyerarşisi yaratarak oraya sınıksız sarılacakları ve her kongrede kendilerine uymayan birkaç kişiyi saf dışı yapmakla saltanatlarını devam ettirmek için herşeye tevessül edecekleri gözden kaçmamalıdır.

İşte bu itibarla (Büyük kongre her sene yapılmalı) hükmü konurken diğer maddelerde de

parti ahlâkını temin edecek ve kongrelerin birtakım üst kademe ve milletvekilleri müdahale ve tesirlerini bertaraf edecek hükümleri Siyasi Partiler Kanunu metinlerine koymaya mecburuz.

Burada disiplin kurullarına işaret eden arkadaşlarımızın fikirlerine iştirak ettiğimi arz etmek isterim.

Bâzı zaman (haysiyet divanı) ismi altında demokrasiyi katleden ve haysiyetlere saldıran haysiyet divanının isminin aksi divanların kurulduğunu hepimiz görmüşünüzdür. Ona göre Haysiyet divanı kurarken, bunun için metin hazırlanırken hakikaten haysiyetleri koruyacak, kıymetleri, ahlâkları himaye edecek haysiyet divanlarının seçilmesine imkân verecek bir metnin getirilmesi lâzımdır.

Muhterem arkadaşlarım, ben bilhassa pek uzun olmayacak - genel karar organı üzerinde de durmak istiyorum.

Kanaatimce siyasi partiler kanunu maddeleri sıraya konurken en üstten aşağıya doğru konmuştur. Halbuki demokraside, hepimizin malûmudur, halkın kendini idare edecekleri seçmesi aşağıdan yukarıya doğru gider. Bonoyla alınmış olsaydı daha isabetli olurdu kanaatindeyim. Gerçi birtakım kurulların Kuruluş kanunlarında daima yukarıdan aşağıya doğru kademeler tedvin edilmiştir, burada da öyle alınmıştır, fakat arz ettiğim şekilde evvelâ en alt kademe nasıl kongresini yapar, en büyük kongreye nasıl sıra gelir, böyle yapılmış olsaydı daha isabetli olurdu.

Şimdi siyasi partilerin organlarından en mühimi muhakkak ki, merkez karar organıdır. Bâzı partilerde maalesef yönetim kurulu aynı zamanda karar organı şeklindedir. Bu demokratik esaslara uygun bir hareket değildir. Elimizde bulunan metne göre konuşacağım. Bilmiyorum, partiler arası bir anlaşma olmuş mu, fakat onun metni bulunmadığı için elimizde bulunan metne göre kanaatlerimi söyleyeceğim.

Şimdi burada şu tokmaya ehemmiyetle işaret etmek isterim. Bir parti gövdesi üç kanattan teşekkül eder.

Birincisi, muhit parti teşkilâtı,
İkincisi, Büyük Millet Meclisi,
Üçüncüsü de Yönetim Kurulu.

Şimdi karar organında bu üç kanadın da temsilinin bulunması gerekir. Halbuki burada yalnız

Merkez İdare Kuruluyla Parlâmento kanadı, yani B. M. M. kanadı karar organını teşkil etmektedir. Bence bu büyük bir hatadır.

Parti içi faaliyetlerin ahenk içinde cereyan etmesi, alınacak kararların isabetli olması ve her üç kanadı tatmin edebilmesi için merkez karar organının bu üç kanadın üyelerinden teşekkül etmesi lâzımdır. Böylece her üç kanadın temsilcileri beraberce hâdiselere eğilip onların icaplarına göre karar alacakları için her üç kanad alınacak kararlara iştirak etmiş olacaklar ve bu suretle siyasi partiler daha ahenkli çalışacak ve lüzumsuz çekişmeler önlenmiş olacaktır.

Biraz evvel arz ettim, bu üç kanat mutlaka merkez yönetim kurulu. Parlâmento kanadı, bir de muhit teşkilâtı yani iller. Eğer muhit teşkilâtından karar organına temsilciler alınmazsa zaman zaman muhitte parti merkezi arasında sert davranışlar olacaktır. Büyük kongre yönetim kurulu seçiyor. Fakat tatbikat şudur ki, yönetim kurulu umumiyetle milletvekillerinden terekkübediyor. Nadiren iki üç kişi teşkilâtın bulunmaktadır. Zaman zaman memlekette cereyan eden hâdiseler karşısında parti merkezi ile muhit teşkilâtı arasında birtakım çatışmalar ve fikir ayrılıkları oluyor. İşte bunu önlemek ve parti faaliyetlerinin ahenk içinde cereyan etmesini sağlamak için parti merkez karar organlarına muhit teşkilâtının da temsilcilerini alması lâzımdır.

Malûmunuzdur ki, bizim Adalet Partisinde bir merkez kurulu bir de merkez temsilciler meclisi vardır. Yani merkez karar organına tekabül eden merkez temsilciler meclisi vardır. Burada muhit teşkilâtı büyük kongreye gönderilen, vilâyetlerin seçmiş olduğu merkez temsilciler adayından 15 kişinin seçilmesiyle partinin muhit kanadından 15 kişi karar organına iştirak etmiş olur.

Ayrıca Senato ve Meclis grupundan seçimle 15 kişi karar organına iştirak eder.

Diğer taraftan Senato ve Meclis grubunun başkanları hem merkez kurulunun ve hem de merkez temsilciler meclisinin tabii üyesidir.

Bendeniz bunda büyük bir isabet görüyorum. Belki tek parti zamanından kâima itiyadla bu noktalara fazla ehemmiyet verilmemiş olabilir. Tatbikatta, partilerin kendi bünyeleri içinde

ahenkle çalışmaları ve daha siyasi ahlâk içinde vazifelerini görmeleri ve memlekete faydalı olabilmeleri için bu üç kanadın da temsilcileri karar organına girmelidir. Bu, kanunda tedvin edildiği takdirde, tabii partiler bunu kendi tüzüklerinde tedvin edeceklerdir.

Bu hususta bir de değiştirge önergesi takdim ediyorum. İltifatınıza mazhar olursa çok teşekkür ederim.

Hürmetlerimi arz ederim.

BAŞKAN — Adalet partisi Grubu adına Sayın Sadettin Bilgiç.

A. P. GRUPU ADINA SADETTİN BİLGİÇ (Isparta) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım,

İkinci bölüm üzerinde yapmakta olduğumuz 11 nci maddeden 17 nci maddeye kadar olan müzakereler sırasında, arkadaşlarımız maalesef maddelerin üzerinde durmadan daha çok, maddelerle ilgisi olmayan konulara değindiler. Şimdi bir taraftan arkadaşlarımız ısrarla partileri kayıtlayıcı hükümlerin kanuna konmamasını isterken diğer taraftan da kendileri zaviyesinden ehemmiyetli saydıkları bazı hususların âdeti madde madde veyahut detaylarıyla bu kanunda yer almasını arzu eder bir davranışta konuşmalar yapmaktadırlar.

Biz partileri sıkı bir cendere içine almayı asla düşünmedik. Şu bakımdan ki, partiler tedrici bir tekâmüle kendiliklerinden gitmelidirler. Alt kademelerinden üst kademelerine kadar da kendi kendilerini ıslâh etme imkânlarını kendi bünyelerinde bulabilmelidirler.

İşte bunun içindir ki, büyük kongreye gelecek olan delege sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisinin sayısı kadar tutmadık. Çünkü, partilerimizin bir kısmı da, büyük partilerde Türkiye Büyük Millet Meclisindeki milletvekili ve senatörleri ile büyük kongreye iştirak edecek tabii delegelerin sayısı tüzüklerine göre 600 e çok yaklaşıyordu. O zaman mahallî teşkilâtın sesini büyük kongre aksettirmesi imkânı bulunmayacağı içindir ki, biz mahallî teşkilâtın seçim yolu ile gelecek delegelerin sayısını hiç almazsa tabii delegelerin iki katında muhafaza edebilmek için bu sayıyı 1 200 e çıkarmış bulunuyoruz.

Bunun dışında arkadaşlarımızın ısrarla üzerinde durdukları bir husus daha var; kongrelerin zamanı meselesi.

Muhterem arkadaşlar, kongrelerin; Türkiye'mizin şartları, Parlâmento çalışmaları bakımından, ve madem ki, bir parti çekişmesi oluyor, bu parti çekişmelerinin de sükûnet bulabilmesi bakımından iki senede bir yapılması çok daha yerinde olacaktır. Yalnız bu metne 2 veya 3 sene diye girmiş olması ve partilerin tüzüklerinde bunu 3 seneye çıkarılabilecekleri endişesi arkadaşlarımıza hâkim olmuştur. Biz 2 yi tavan olarak telâkki etmekteyiz. Ama memleket şartları zorlar da partinin kendi bünyesindeki bâzı zorluklar karşısında kongre 2 sene sonunda yapılamaz ise iki sene sonra kongresini yapamadı diye koskoca bir partinin Anayasa Mahkemesi yoluyla kapatılmasına teşebbüs edilmemesi için de, partinin yukarı organları organlarına bir seyyaliyet tanımak suretiyle, bunu bâzı ahvelde bir sene uzatabilme yetkisini tanımaktayız. Ama şimdiki kuruluşlarımız ve bugün Türkiye'de mevcut büyük iki partinin büyük kongrelerinde karşılaşmış oldukları hâdiseler göstermektedir ki, kanunda ve tüzükteki âzami haddi değil, daima asgari had kullanılmaktadır. Teşkilâtımız artık üst kademelerin bütün arzularına körü körüne itiyadetmemekte, bilâkis onu kendi arzularına ve kendi ihtiyaçlarına göre revizyona tabi tutmaktadırlar. Bizim tüzüğümüzde merkez karar organının toplantı süresi 3 ay, Halk Partisi Tüzüğünde ise 2 aydır. Fakat burada 6 ay olarak kabul edilen tavan Hükümete iştirak eden partilerde aynı zamanda bu arkadaşlar temsilciler karar organının da tabîi âzası olursa, bunların da bulunarak Hükümete ait meseleleri izah edebilmeleri sadedinde, onu Hükümet işlerini aksatmıyacak şekilde ayarlamalarına imkân vermek için, âzami bir tavan olarak kabul edilmiştir. Ama arkadaşlarımız burada çok fazla ısrar ederlerse, zaten bizim tüzüğümüzde üç ay, Cumhuriyet Halk Partisinin tüzüğü iki aydır, bu 6 aylık müddet üç ay olarak tahdidedilebilir ama, çalışmamak gibi bir duruma düşmesi tehlikesi daha tehlikeli olacaktır ki, bu 6 ayı tavan olarak kabul etmek, kendi tüzüklerine amel etmelerine imkân vermek lâzımgelir. Fakat kongrelerin mutlaka iki senede bir yapılması, ama çok zaruri hallerde

yine kendi karar organlarının alacağı bir kararla bir sene temdid edilmesine imkân verilmesi zaruretiyle karşı karşıyayız. Bu yapılmadığı takdirde, biraz evvel izahına çalıştığım gibi, karşımıza bazan içinden çıkamıyacağımız kanuni müşkülâtlar çıkabilir. O zaman partileri müşkül durumda bırakırız. Partilere bu bakımdan biraz seyyaliyet tanımının zarureti kaaniiz.

İhsan Önal arkadaşım, karar organı içerisinde partilerin üç kademesinden, de temsilci bulunması lüzum ve zarureti üzerinde durdular. Esasen muhterem arkadaşlar, tüzükler bunu kendi bünyelerinde halletmişlerdir. Kanun da bunu siyasi partilerin merkez karar organı Parti Tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur. Merkez karar organının üye sayısı 15 ten az olmaz.) demek suretiyle partilerin hepsini mutlaka büyük parti telâkki etmeyip yeni kurulmuş olan partiler de, yeni kurulan partilerin dışında taazuv edememiş olan partilere de hayat hakkı tanımak imkânlarını vermiştir. Eğer mutlaka karar organı olabilmesi için her Parlâmento grupundan hem teşkilâttan hem de idareci kadrolarından meydana gelen karar organı meydana gelir diyecek olursak, bu şartları hayat hakkı olmıyan, parti kuramıyan toplumlarımızın karar organları teşkil edememeleri icabeder. Elbette ki, bunu da tüzüklerine bırakmak mecburiyetindeyiz. Tüzükleri kendi bünyelerine göre hangi şıkkı kabul ediyorlarsa onu tatbik ederler. Kanun ilk getirildiği anda bu âdeta Halk Partisi Meclisine uygun bir şekilde ayarlanmış idi. Elbette ki, diğer partiler olarak biz bunu kabul edemedik. Bunu parti tüzüklerine göre karar organlarını ayarlamasına imkân verdik. Böyle olunca her parti karar organı nasıl isterse, o şekilde bunu tanzim edecektir. Kendi imkânlarına göre tüzüğünde isterse o şekilde kabul eder, parti inkişaf ettikçe de tüzük tadilleriyle istediği organları kurabilir.

Yine Genel Başkan ve Genel Başkan yardımcılarının seçilmesi konusunda da bâzı arkadaşlarımız, bunun kongrelere, parti meclis gruplarına veya kendi tüzüklerinde imkân verilen şekle bırakılması hususu üzerinde durdular. Genel Başkanı Parlâmento grubu seçerse yardımcısını büyük kongrenin seçmesi gayritabîf bir durum ortaya çıkartır dediler. Elbette ki, büyük kongresinde Genel Başkanını seçen bir parti, onun yardımcısını yine büyük kongresinde seçtirir. Birini

büyük kongresinde, diğerini başka bir yerde seçtirmez.

Ancak biz burada «Genel Başkan illâ büyük kongrede seçilir.» kaydını koymamak için yeni kurulan bâzı partilere kuruluşları sırasında icabında Parlâmento gruplarına da Genel Başkan seçtirme imkânını vermek için bir kayıt getirmiş bulunuyoruz. Her parti kendi kararlarına göre bunu ayarlayacaktır. Burada mutlaka bir çelişmenin mevcudolduğu kanaati içinde değilim ve Parlâmento grupları kaydının da metinde kalmasında fayda vardır. Parti kurulurken tüzüğünü o şekilde yapar, organları bunu kabul ettiği takdirde Parlâmento grubu teşekkül ettikten sonra isterse genel başkanını Parlâmento grupuna seçtirebilir. Ama şimdi bizdeki teamül büyük kongreleri marifetiyle seçilmesidir. Genel Başkan büyük kongre marifetiyle seçen bir partinin elbetteki yardımcılarını Parlâmento grubunda veya başka bir yerden seçmesine veya Parlâmento grupundan genel başkan seçerken yardımcısını büyük kongreye seçtirmesine imkân zaten yoktur. Bu sadece partilerimize bir imkân sağlamak için getirilmiş müeyyidelerdir.

Yalnız burada bir husus hakikaten unutulmuş, ama onu da kendi tüzükleri tamamlayacaktır. Genel Başkanın gayubeti veya genel başkanın halinde onun boşluğunun nasıl doldurulacağı hususunu da burada yine kendi tüzüklerine bırakmış vaziyetteyiz. Yani onu da tamamiyle kayıtlamıyoruz. Partiler nasıl isterlerse kendi tüzüklerine göre bunu ayarlayabileceklerdir.

Bilhassa disiplin kurulları üzerinde sık sık durulmaktadır. Disiplin kurulları da partileri kendi bünyelerine göre kuracakları organlardır. İllâ disiplin kurullarını şu, şu, şu sıfattaki insanlardan teşkil edelim veya şu şekilde seçelim yerine, bırakalım partiler bunları kendi içtüzüklerine göre istedikleri gibi seçsinler ve hataları varsa, aksıyorsa mutlaka tadil ve tashih edeceklerdir. Çünkü büyük kongrede alt kademedan itibaren gelen delegelerin büyük ekseriyeti elbette ki, kendi hayat hakkını ortadan kaldırıcı davranışlara müsaade etmeyeceklerdir. Biz demokratik gelişmeyi partilerimizin kendi bünyesine bırakalım ve partiler tedrici tekâmül ile kendi olgunluklarına erişmiş olsunlar. Her şeyi bu kanunun içine koyup da partileri bir kalıptan çıkma şekle sokmak gayreti içinde bulunmıyalım ve zaten burada eski metinden çok farklı olarak

getirilmiş olan «Siyasi partilerin disiplin organı veya organları parti tüzüğünde gösterilen şekilde kurulur.» denmektedir. Bu da bugünkü partilerde çok çeşitli şekilde kurulmuştur. Bizde hem Yüksek Hakem Heyeti var, hem Merkez Hakem Heyeti var, hem de Gruplar Hakem Heyeti vardır. Bunların çalışma tarzlarında Parlâmento üyelerine nasıl muamele yapacaklarını, teşkilâtta ki arkadaşların itirazlarına nasıl muamele yapacaklarını kendi tüzükleri zaten tâyin ve tesbit etmiştir. Eğer aksıyorsa bırakalım parti, günü gelinece, aksıyan tarafları kendi bünyesi içerisinde tashih etmek imkânlarını bulsun. Yok, illâ şu şekilde olsun diyecek olursak o zaman tashih imkânlarını da bulamayacaktır. İllâ bekliyecektir ki, Parlâmento grupundan karar veya Büyük Millet Meclisinden bir kanun çıksın, o zaman bu aksıyan taraflar tashih edilebilsin.

Bu bakımdan da partiler arası karma komisyonun getirmiş olduğu şekliyle bu bölümün maddelerinin kabulünü istirham ederim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Ruhi Soyer.

RUHİ SOYER (Niğde) — Çok muhterem arkadaşlarım, dün de arz ettiğim gibi bu bölüm hakikaten Türkiye'mizdeki partilerin örgütünü yani ana strüktürünü tâyin eden bir bölümdür. Bu itibarla hakikaten mühimdir. Dün ehemmiyetini dikkate alarak yeterlik önergesini kabul etmeyen Muhterem Heyete şükranlarımı arz etmeyi vazife sayarım.

Muhterem arkadaşlarım, bu bölümün 11 nci maddesi, genel kongrenin zamanını ve bu kongreye iştirak edecek olan üye adedini tesbit etmektedir. Genel kongre zamanı olarak «2 veya 3 sene» denilmektedir. Adalet Partisi Grubu adına konuşan Sayın Sadettin Bilgiç arkadaşımın da müdafaa ettiği «iki veya üç» kelimesinden maksadın parti idarelerine her hangi bir vaziyette bir nevi seyyaliyet tanınmak iddiası vardır.

Halbuki muhterem arkadaşlarım, her şeyden evvel demokrasinin vazgeçilmez unsurları dediğimiz partilerin kendi içlerinde de denetleme imkânını demokrasinin esaslarına uygun olarak âzami miktara çıkarılması şarttır. Şimdiye kadar her sene kongre yapan partileri, kalkacaksınız bir kanun'a bağlayacaksınız, kendi iradelerinden çıkaracaksınız, diyeceksi-

niz ki, biz Büyük Millet Meclisi olarak sizin denetleme imkânınızı hudutladık. Siz merkezle re seçtiğiniz insanları ancak iki veya üç senede denetliyeceksiniz. Olmaz böyle şey arkadaşlar, olmaz! Olmaz, çünkü bunu Büyük Millet Meclisi kendisini adaylığa seçen partililerin adına veya muhtelif partilere intisabetmiş olan vatandaşlarımızın adına bir nevi niyabetle onları bağlamış vaziyete geçecektir. Bence bu doğru doğıldır. Evet, partilerin her sene kongre yapması bir dereceye kadar zorlukla doludur ama hiç olmazsa âzami iki senede bir kongrelerin yapılmasının şart olması ve eğer bir seçiyalilik verilmesi, arkadaşımızın ifade ettiği gibi, zaruri olursa, yani harb hali gibi her hangi bir vaziyet olursa, bunu ancak metinde tasrih etmemiz ve merkez karar organının arzusuna bağlı bırakmamaklığımız iktiza eder kanaatindeyim.

Kongrelere iştirak edecek olan delegelerin şimdiye kadar muayyen miktarları vardı. Bu aşağı - yukarı 1 000 - 1 200 kadardı. Hakikaten Büyük Millet Meclisinin üye tamsayısı kadar kongre delege olması kabul edilirse bence yerinde olur. Buna o partinin Büyük Millet Meclisindeki âzalarını ve diğer kongrelerin tabii üyelerini de kattığımız zaman aded tabiatıyla yükselecektir. Bu itibarla ben metinde olduğu gibi delege adedinin karmakarışık bir hale gelecek 1 000 - 1 200 kişi içerisinde kimin kimi dinlediği belli olmıyan bir kalabalığın topluluğu halinde olmasındansa, normal bir şekilde toplanması ve bir gövde gösterisi halinden çıkarılarak partinin mukadderatı üzerinde karar alabilen bir kütle haline getirilebilmesi doğru olur. Binaenaleyh, bence metinde olduğu gibi Büyük Millet Meclisinin tamsayısı kadar yani 600 delegenin iştirak ettirilmesi yerinde olur. Bu salonlarımızın da istiabı bakımından ve hakikaten kongrelerin selâmeti, cereyanı bakımından mühim bir keyfiyettir. Şimdiye kadar olan kongrelerin ne şekilde olduğunu muhtelif partilerden arkadaşlar pekâlâ bilirler. Bu itibarla bunun Büyük Millet Meclisinin tam üye sayısı kadar olmasına taraftarım.

Muhterem arkadaşlarım, bu bölümün 12 nci maddesi merkez karar organından bahsetmektedir. Evvelâ merkez karar organı nedir ve ne ettirmek zaruretindeyiz. Nereden gelmiştir? değildir, bunu yüksek huzurlarınızda tebarüz

Merkez karar organları, partiler teaddüt ettikten sonra karşılıklı mücadeleler sırasında parti genel idare kurullarının sık sık kongreyi toplıyamamaları düşüncesi ile kongrelere niyabeten - yüksek dikkatlerinize arz ediyorum - genel kongrelere niyabet etmek üzere ve zaman zaman genel idare kurullarının kararına müracaat edebileceği bir nevi parti içi teşriî organ gibi kurulmuştur. Hâl böyle olduğuna göre karar organının, büyük kongrece karar organı olarak seçilmesi ve genel idare kurullarının iera organı olarak, karar organının vereceği karraları tatbik edici organ olarak seçilmesi hali asliye uygundur.

Halbuki gerek kanun metninde ve öyle zannediyorum ki partiler arasındaki yapılan anlaşmada da hal böyle değildir. Mese'â karar organından genel idare kurulu seçilir. Mümkündür, ama bir defa seçildikten sonra artık genel idare kurulu karar organının kararlarına iştirak edememelidir. Eğer parti iktidarda ise kongreye niyabeten vekilleri karar organının denetimi altında olması itibariyle, karar organlarına iştirak etmeleri ve onların kararlarında müessir olmaları doğru değildir. Binaenaleyh, karar organının partilerin genel kongrelerine niyabet edici ve karar alıcı bir uzuv olarak, genel idare kurullarının da iera organı olarak birbirinden tamamen ayrılması, gerek demokratik sistemimize, gerek bugünkü idare tarzımıza en uygun şekil olacağı kanaatindeyim. Metin burada da hatalıdır.

Sonra bir başka husus daha: Sevgili arkadaşlarım, dünyada bir genel kongreden seçilmiş, sayın komisyon üyesinin de dikkatine arz ederim, dünyada bir genel kongre tarafından seçilmiş bir heyetin, inhilâl eden âzasını kendisinin seçtiği duyulmamıştır. Olmaz böyle şey! Genel kongrede seçim yapılırken verilen oylar vardır. Karar organına girecek nisabın altına düşenlerin vedek âza telâkki edilmesi ve vukubulan inhilâllerin buralardan doldurulması iktiza eder. Nasıl olur ki, bir partinin yönetim mukadderatı üzerinde karar alacak olan her hangi bir karar organı kendi içinden vukubulacak inhilâlleri kendi reyi hodu ile geçer? Bu da tam mânasiyle antidemokratiktir. Bunun da metinden çıkarılması ve bu paradoksun ortadan kaldırılması icabettiği kanaatindeyim.

Sonra muhterem arkadaşlarım, yine 12 nci maddenin ikinci fıkrasında karar organı üyeliği ile gurup idare heyeti üyeliğinin birleşebileceğini kabul eden bir metin vardır, «seçilebilir» diyor.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, ayrı ayrı fonksiyonları olan teşekküllere bir tek insan seçeceksiniz. Bu ne inhisarcılıktır, ne lüzumu var? Koca kongreden 40 kişilik bir karar organı seçiyorsunuz, ondan sonra bunun içinde bâzi insanlara mütaaddit vazifeler verebiliyorsunuz. Buna hiç lüzum yok sevgili arkadaşlarım. Bir partide vazifeler bir insan üzerinde ne kadar teaddüt ederse, bir parti içerisinde bir insan ne kadar vazifeleri kendi üzerine almaya imkân bulursa o kadar kendisini muhitten daha üstün görmek imkân ve yoluna girmiş olur. Bunun mâzide acı nünunelerinin nasıl kademe kademe teşekkül etmiş olduğunu bütün kıymetli arkadaşlarım hatırlarlar. Bu itibarla partiden, hiçbir parti seçim yolu ile bir tek vazifeden başka bir insana verememelidir. Bunu da yüksek dikkatlerinize arz ederim. Ya partilerimiz demokratik idaremizin vaz geçilmez unsuru ve demokratik idareye kendisini de uyduracak, evvelâ kendisi demokratik olacak ve bu şeylerden vaz geçecektir, ve yahutta o zaman mâzideki ahval ve üzüntü verici haller tekerrür edebilecektir.

O halde bunların da kanun metninde ıslâmını rica ediyorum. Nasıl olur da bu, demokratik usulleri bilen bir partiler arası komisyonun veya Geçici Komisyonun dikkatinden kaçmış olur, hayretlerimi arz etmek isterim.

Demin de arz ettiğim gibi 12 nci maddenin 6 nci fıkrasında merkez organları ile yani genel karar organı ile genel idare kurulunu metin bir arada topluyor. Metni okuyorum : Karar organı iera organının yolunu tâyin edecektir. Eğer iera organını karar organının içersine alacak olursanız o zaman iera organı her zaman karar organının reylerine müessir olmak imkânını bulur ve o zaman kendi rey ve arzularını pekâlâ empoze etmek imkânına mâliktir. Binaenaleyh genel idare kurulunu karar organı toplantılarında ancak karar organının lüzum gördüğü ahvalde bulundurmamak yerinde olur, ayrı ayrı fonksiyonlar vardır; birisi karardır, birisi ieradır. Binaenaleyh lüzum görüldüğü zaman

çağırılma kaydiyle iştiraklerini tahdidetmek icabettiği kanaatindeyim.

Bu itibarlardır ki, bu her iki unsurun yani hem karar organı ve hem de genel idare kurulunun genel kongreden ayrı fonksiyonları itibarıyla ayrı ayrı seçilmeleri icabettiği kanatındeyim. Mâruzatım bundan ibarettir.

Muhterem arkadaşlarım, tekrar ediyorum, her şeyden evvel, eğer hakikaten bu memlekette demokrasiyi tahakkuk ettirmek ve oturtmak istiyorsak evvelâ partilerimizin içinde bunu sıfırına kadar kendimize tatbik etmemiz icabeder. Eğer kendimize tatbik edemezsek hiçbir zaman bu memlekette demokratik nizamı temin edemeyiz. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Şehabettin Orhon. Yoklar. Sayın Nurettin Bulak.

NURETTİN BULAK (İstanbul) — Pek muhterem arkadaşlarım, dünden beri Siyasi Partiler Kanununun ikinci kısmının üçüncü bölümünü müzakere ediyoruz. Yani merkez teşkilâtı üzerinde görüşlerimizi ifade ediyoruz. Gerek milletvekilleri, gerek grup sözcüleri ve gerek komisyon sözcüsü arkadaşımız çok esash mevzulara temas ettiler. Hakikaten bizim görüşlerinizi de ifade ettiler. Bu bakımdan bize fazlası düşmemektedir. Yani bu mevzuları tekrarlayıp sizlerin kıymetli vakitlerini almak istemiyorum. Temas edeceğim mevzular pek kısa olacaktır. Hakikaten enteresan ve ehemmiyetli gördüğümden dolayı bu mevzuları tekrar ele almak istiyorum.

Bunlardan birisi, büyük kongrenin zamanı ve müddeti üzerinde olacaktır. Biliyorsunuz, Siyasi Partiler Kanununun ruhunu ve özünü yoklama müesseseleriyle kongre müessesesi teşkil etmektedir. Yoklama müessesesi üzerinde tabii sırası gelince yine görüşlerimizi ifade edeceğiz. Ancak şu anda kongre mevzuu üzerinde mütalâamı beyan etmek istiyorum. Kanaatimce siyasi partilerin hayatiyetini kongreler temin etmektedir. Bu bakımdan kongrelere bendeniz ayrı bir hususiyet vermek istiyorum.

Şimdi tasarrufların 11 nci maddesinde Genel Kongre iki yılda 3 yılda bir olağanüstü toplantısını yapar diyor. Bendeniz bu (iki) kelimesinden sonra veya «üç yılda bir» ibaresini fazla görmekteyim. Demin muhterem grup sözcümüz Sadettin Bilgiç arkadaşımız da ifade et-

tiler, bir seyyaliyet verelim dediler. Kanaatimca seyyaliyetin böyle olmaması icabeder. Madem ki biz iki senede bir bu kongreyi yapmak lüzum ve zaruretini hissediyoruz, buna başka türlü ifade vermek lâzımgelir kanaatindeyim. Bir defa biz kongrenin senede bir yapılmasını, her sene tekerrür etmesini hakikaten pek kısa görmekteyiz ve hakikaten yorucu olmaktadır; gerek milletvekilleri, gerek senatörlerimiz, gerek partinin üst kademesinde vazife almış bulunan arkadaşlar ve gerek partide bilfiil hizmet eden arkadaşlarımız çok yorulmaktadırlar. Fakat üç senelik müddeti de bendeniz fazla görmekteyim. Çünkü bu maddeye atfen, diğer parti kongreleri de yani il ve ilçe kongreleri de genel kongrenin, yani bu kongrenin yapılış tarihine göre, ayarlanacağını ifade ettiğine göre, otomatikman teşkilât kademeleri kongreleri de yani il ve ilçe kongreleri üç seneye kendiliğinden uzatılıyor demektir ki, bu üç senelik müddet teşkilâtı tamamen yıpratır, tamamen hercümerc hale getirir. Particilikle alâkalarını bir hayli gevşetebilir. Biz bu hayatiyeti devam ettirebilmek için mutlaka kongrelerin iki senede bir yapılmasını katî surette kabul etmeliyiz, yani katî bir hüküm vaz'etmeliyiz.

Bendeniz bu mevzuda bir takrir vermekteyim. «Genel Kongre iki yılda bir olağan toplantısını yapar. Ancak savaş hali veya seçimlerin yenilenmesine karar verildiği takdirde merkez karar organının kararı ile bir yıl uzatılabilir» şeklinde bir değiştirme önergesi veriyorum. Her halde itibar göreceğini tahmin ediyorum. Arkadaşlarımdan da rica ediyorum. Çünkü arkada merkez karar organının vazifeleri arasında şöyle bir ibare gördüm: (Merkez karar organı zorlayıcı sebepler dolayısıyla genel kongrenin toplanmadığı hallerde partinin hukukî varlığına son verilmesiyle tüzük ve programının değiştirilmesi dışında bütün kararları alabilir) diyor. «Zorlayıcı sebeplerden dolayı genel kongrenin toplanmadığı hallerde» dendiğine göre bu üç senelik müddetten istifade ediyor demektir. Halbuki bu üç senelik müddeti kanun bu suretle teşmil ettikten, iki veya üç senede bir olağan toplantısını yapar dedikten sonra, tahmin etmiyorum hiçbir parti iki senede bir kongresini yapsın, mutlaka üçüncü seneyi arıyacaklardır. Üçüncü seneye gidebilmek için birçok vesileler çıkaracak kon-

greleri üç sene uzatacaklardır ve bu suretle de parti içindeki ahenksizlik ve huzursuzluk büyüyecektir. Bu bakımdan iki senede yapılmasına mutlak zaruret vardır. Katî hüküm koymak icabettir. Ancak arkadaşlarımızın «zorlayıcı sebep» dedikleri bu ibareyi ben ancak savaş hali veya seçimlerin yapılması hali olarak kabul edebiliyorum. Bunun haricinde zorlayıcı sebebolmaması lâzımdır. Bu iki halle belki kongreler bir sene uzatılmasına sebebiyet verebilir. Bunu bu suretle ifade etmek icabediyor.

İkinci bir hususu, merkez karar organının parti tüzüğü ile merkez yönetim organı olarak görevlendirilmediği hallerde en az altı ayda bir toplanması şarttır. Olağanüstü toplantılar için çağrı, genel başkan tarafından yapılır. Benim üstünde durmak istediğim husus genel başkan tarafından çağrının yapılması, yani sureti mahsusada bu salâhiyetin genel başkana verilmesi mevzuu üzerinde durmak istiyorum:

Türkiye siyasi hayatında, birçok siyasi partilerimiz de ve dünyadaki siyasi partilerin hayatında genel başkan ile genel başkanlık divanı yahut da merkez idare heyeti arasında zaman zaman ihtilâfların çıktığı hepimizin malûmudur. Her hangi bir hâdise münasebetiyle genel başkanla genel kurul arasında ihtilâf çıkmıştır. Bu ihtilâfı halledecek merci büyük kongre olmadığına göre, toplanamıyor, üç senelik müddet lâzım. En kısa müddet nedir? Altı ay içerisinde toplanması lâzımgelen merkez karar organı. Şimdi müsaade buyurun, merkez karar organı altı ay sonra toplanacak, arada 4 - 5 aylık bir mesafe vardır. Genel başkan bu ihtilâfı halledecek mercii, merkez karar organını toplamadığı takdirde bu intikal 5 - 6 ay devam edecektir. Bu vaziyet karşısında parti içinde anlaşmazlıklar büyüyecek, gruplaşmalar olacak, parti yıpranacak, bu suretle hem parti, hem de memleket zarar görecektir. Bunu önleyebilmek için genel başkanın çağrı salâhiyetinin yanında genel idare kurulunda bir salâhiyet tanınmasını, yani genel idare kurulunda merkez yönetim organında karar organını davet etmek salâhiyetini arzuluyorum. Bu hususta da bir takrir vermekteyim. Şimdi efendim, benim nazarı dikkatimi

celbeden bir 16 ncı madde vardır. Parti tüzüğü merkez denetçiliği gibi başka merkez organları ve mercileri kurabilir. Bu mevzu üzerinde bâzi fikirlerimi ifade etmek istiyorum. Ancak tam mânası ile aydınlanamadım. Bu merkez denetçiliği gibi başka merkez organları ve mercileri neler olabilir? Bunu lütfen komisyon sözcüsü açıklasınlar belki ondan sonra konuşma lüzumunu hissedeceğim. Merkez organları ve mercileri ibaresinden ne kastedilmektedir? Meram nedir Bunu öğrenmek istiyorum.

Hürmetlerimi sunarım.

BAŞKAN — Sayın Hilmi Okçu.

HİLMİ OKÇU (Manisa) — Muhterem arkadaşlar, her şeyden evvel tedvini istenilen bu kanun Türkiye'de ilk defa tatbik edilen bir kanun olması hasebiyle imkân nisbetinde teferruata kaçmıştır. Bu kaçması da bir bakıma isabetli olmuştur. Zira ilk çıkan kanunların tatbiki yönünden tatbikatçılara faydalı olabilir. Gerçi bu kanun daha evvel tatbik edilmiş ve tadil şeklinde bir kısım olsaydı daha ziyade objektif kıstasların nazarı itibara alınarak tedvin edilmesi daha yerinde olurdu. Kanun yeni olduğu ve yine tatbik edilecek bir kanun tedvini ile meşgul olunduğu için maddeler imkân nisbetinde geniş tutulmuş ve bu geniş tutulma da ilerideki tatbikatçılar yönünden faydalı olacağı kanaatini taşıyorum. İşte, bu bölümde bilhassa teferruata kaçmış olması yönünden, ileride bunu tatbik edecek şahıslara kolaylık vermesi yönünden, bilhassa partilerarası protokol mucibince de birçok aksaklıklar bertaraf edilmiş ve isabetli yollar bulunmaya çalışılmıştır; bu itibarla maddelerin birçok hususlarda tedvini ve geniş tutulması yerinde olmuştur. Ancak diğer arkadaşlarımızın da üzerinde durduğu gibi, Genel kongre iki veyahut üç yılda bir olağan toplantısını yapar, denmektedir. Zaman bakımından fazla tutulmuş bir müddet olarak görüyoruz. Zira iki veya üç sene zarfında birçok hâdiseler olabilir. Partiler seçime gidip merkez organlarında üye olan şahısların milletvekilliği veya senatörlüğü düşmüş olabilir. Bu organların toplantısında Ankara'dan veya bulunduğu mıntakadan ayrılmış kendi vazifelerine dönmüş olabilirler. İşte bu organların toplanması sonunda müşkül olur. Müddet kanaatince fazla tutulmuştur. İkinci unsur ise bü-

yük kongrenin teşekkülü ve delege miktarı üzerindedir. Delege miktarı ne derece fazla olursa olsun, sayın sözcünün de belirttiği gibi, karar almak imkânı noksanlaşır. Aynı zamanda bu husus insan gücünün de heba edilmesi olur. Gelen delegeler itibariyle birçok delege işini ve gücünü bırakmakta ve burada bir hafta kalmaktadır ki bu da insan gücünün ziyanına sebebiyet vermektedir. imkân nisbetinde bunun miktarı 1 200 değil biraz daha azaltılırsa yerinde olacağı kanaatini taşıyorum.

Genel kongrelerin iki veya üç yılda bir olması kısmına dönüyorum. Burada daha fazla objektiflik verebilmek yönünden, partilerin tüzüklerine atıf yapılmak suretiyle halledilir ise dara iyi olacağı kanaatini taşıyorum. Ancak yeni kurulan partilerin kongrelerini yapabilmeleri yönünden bir müddetin de tâyininde fayda görürüm.

Mâruzatım, bundan ibarettir. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Talât Oğuz.

TALÂT OĞUZ (Mardin) — Muhterem arkadaşlarım, Meclisçe kabul edilen karar ahkâmına göre üçüncü bölüm üzerindeki görüşlerimi, temennilerimi ve kanaatlerimi arza çalışacağım.

Müzakereye konu teşkil eden büyük kongre, merkez karar organı ve disiplin kurulları, siyasi partiler kanun tasarısının hakikaten en önemli ve üzerinde hassasiyetle durulması icabeden maddeleridir. Türk siyasi hayatına yepyeni bir nizam getiren ve gerek partilerin iç bünyelerinde ve Türk efkârı umumiyesiyle olan münasebetlerinde ahlâk ve fazileti hâkim kılacak bu maddelerin kanunlaşmasında, kabul edilmesinde sayısız menfaatler mevcuttur.

Bendeniz görüşlerimi, ifrat ve tefritten kaçınmak suretiyle, orta yol üzerinde teksif edeceğim.

Bir kısım muhterem arkadaşlarımız, müzakerelere konu teşkil eden maddelerin tamamen müdahaleci hükümleri muhtevi olduğunu ve partilerin iç bünyelerine müdahale edildiğini, bir kısım arkadaşlarımızın da aksi tezi savunmak suretiyle, böyle bir hükmü muhtevi olmadığını söylediler.

Bendeniz ifrat ve tefridin ortasında, sâlimane ve mutedil bir yol bulmak suretiyle görüşlerimi savunacağım.

Aziz arkadaşlarım, hakikaten bir partinin gerek istikbale muzaf politikası üzerinde ve gerekse doğrudan doğruya partinin taazzuvu ve muhalefette olsun, iktidarda olsun vatan sathına yayılması üzerinde en önemli rolü olan, en önemli mevkii işgal eden Siyasi Partiler kanun tasarısında (Genel Kongre) olarak ifadesini bulan teşkilâttır. Bir kısım siyasi teşekküllerde kurultay olarak adlandırılan, bir kısmında büyük kongre, genel kongre olarak tesmiye edilen bu idari organın teşekkül tarzı, muhtevası üzerinde ne kadar durulsa azdır. Kurultaylar, namı diğeri büyük kongreler, partinin hayatında, partinin politikası üzerinde ve partinin iç bünyesine taallük eden meselelerde ve yine partinin Türk efkârı umumiyesine olan dış münasebetlerinde çok önemli ve büyük mevkii mevcuttur. Alacağı kararlar, bu kararların Türk kamu oyundaki tesir derecesi, Türk kamu oyuna getireceği faydalar çok büyüktür. Onun için genel kongrenin, kurultayın siyasi teşekküllerin hayatiyeti üzerinde çok önemli roller oynamaktadır. Tasarının 11 nei maddesi tetkike tabi tutulduğu takdirde tenkidi mucip bâzı meseleler ortaya çıkıyor. 11 nei maddenin 4 nei paragrafında genel kongreye doğrudan doğruya icrai infaz edici, daha doğrusu o kongrenin dayandığı siyasi teşekkül iktidarda olduğu takdirde Hükümete icra edici âmir hüküm mahiyetinde telâkki edilen kararları infaz etmek mecburiyetini tahmil etmektedir.

İki karar tahmil etmektedir : Birisi temenni mahiyetinde olan kararlar, ki, bunlar bağlayıcı değildir, ikincisi Devlet politikasıyla ilgili bulunan kararlar..

Bendeniz bu görüşü bu fikri ideal bir Devlet anlayışına ve Duguit'nin ifadesiyle, doğrudan doğruya bir Devlet düzeni ile bir ilgi ve münasebet kuramıyorum. Parlâmentoların dışında bulunan ve Hükümetle siyasi, belki siyasi yönden alâkası olabilir, teşriî, idari ve adlî yönden hukuki ve fiilî bir irtibatı olmayan gayrimesul teşekküllere, emredici -, âmir hüküm mahiyetini taşıyan, Devlet kudreti ile ilgili, Devlet politikası ile alâkalı kararları alma salâhiyetini vermek ve bunu Hükümetine emredici mahiyette empoze etmek, hukuk Devleti ilkeleri ile bağdaşmaz. Hukuk Devleti dendiği zaman, kanun ve nizamı bağlı bulunan, Ana-

yasanın teminatı altında mütalâa edilmesi icabeden bir fonksiyon akla gelebilir.

Onun için hukuk Devleti fikirleri ile, prensipleri ile bağdaşmayan bu fikrin, bu prensibin, bendeniz çıkarılmasında zaruret mütalâa etmekteyim.

Bir kısım arkadaşlarım, her yıl umumi kurultayın, genel kongrenin toplanması fikrini savundular. Muhterem arkadaşlarım, bu hakikaten ifrata kaçan bir fikirdir. Memleketimizin ihtilâlden evvel geçirmiş olduğu devri ve ihtilâlden sonra yaşadığı düzeni, bulunduğu ortamı bir nebzecek göz önüne getirdiğimiz takdirde Türk vatandaşının, Türk seçmeninin herşeyden evvel bir emniyete bir istikrara, bir huzura ihtiyacı vardır. Her yıl kongreyi toplamak suretiyle delegelere, seçmenlere maddi ve mânevi yönden külfet tahmil etmek işlerine ve güçlerine mâni olmak, sanki bu mmelette her zaman bir siyasi seçim havası varmış gibi, yaratılıyormuş gibi ortam yaratmak artık Türk kamu oyunun kaldıramıyacağı düzenlerden birisi telâkki edilmek iktiza eder. Onun için tasarındaki iki veya üç yılda toplanabilir, toplanır kaydı memleketimizin düzenine, - geçirmiş olduğu siyasi hayat-taki ortamlar ve ihtilâlden sonraki durum nazarı itibara alınır - memleketin içtimai bünyesine uygun olduğu kanaatindeyim. Kabul edilmesinde fayda ve zaruret mevcuttur.

Eğer hafızam bana ihanet etmiyorsa bir kısım muhterem arkadaşlarım, sayın üyeler (Her partinin disiplin muamelelerinden dolayı şikâyet hakkı olmalıdır.) şeklinde bir görüşü savundular, ve bunun kabul edilmemesi, tasarıya dercedilmemesi keyfiyetinin insan haklarına ve Anayasaya aykırı olduğu görüşünü savundular.

Aziz arkadaşlarım, müzakereye konu teşkil eden bu tasarının disiplinle ilgili maddeleri tetkike tabi tutulduğu takdirde her partinin, gerek partinin bünyesinde ve gerekse dış münasebetler yönünde vâkı olan hukuka aykırı, kanuna aykırı davranışlara, hareketlere muhatabolması halinde kendisine böyle bir hakkın tanındığı ve ilgili disiplin mercilerine müracaat hakkının tanındığı açıkça ortaya çıkmış olur.

Meselâ, partilerin tüzüklerine programlarına atfı nazar edildiği takdirde, bir kaza partilisinin haksız bir muameleye, hukuka aykırı bir davranışa mâruz kalması halinde, ilçelerin disiplin

kurulları vardır, disiplin kurulları gerekli muameleyi yaparlar. İlçe disiplin kurullarının kararlarına razı olmıyan, hakkına razı olmıyan alâkalı şahıslar bu karara itiraz etmek suretiyle, il disiplin kuruluna müracaat yoluyla hakkının aranmasını ister.

Şimdi, disiplin kurulu, merkez disiplin organı, burada doğrudan doğruya genel tüzüklerin programların ışığı altında tasarı açık kapı bırakmamak suretiyle, en son merceyi göstermiş ve müracaat hakkını tanımıştır. Zaten bunun aksinin kabulü ve bir karara itiraz, ademi kabulü demokratik prensiplerle ve hukuk nosyonuyla bağdaşmasına, bu şekilde kabullenmesine imkân ve ihtimal yoktur.

Yine bir kısım muhterem arkadaşlarım, disiplin yönünden alınan kararların büyük kongrece de yeniden tetkike tabi tutulması fikrini bu kürsüde savundular.

Muhterem arkadaşlarım, partinin muhtelif kademelerinde teşekkül eden ve kendilerine ayrı bir vazife ve mesuliyet tahmil eden organların vazife sahalarını katî kıstaslarla objektif yünden ayırmak iktiza eder. Meselâ il haysiyet divanının, yahut da bir merkez idare kurulunun, Yüksek Haysiyet Divanının vermiş olduğu discipline taalluk eden kararın yeniden büyük kongrece de tetkik edilmesini istemek hakikaten bu organların vazife sahasına müdahale etmek olur. Merkez organlarının vermiş oldukları kararların, öyle tahmin ediyorum ki, doğru olduğu kaanatindeyim.

Bir de 14 ncü maddedeki (kesin) tâbiri üzerinde bâzı itirazlara şahid oldum ve bunun Anayasa nizamıyla bağdaşmadığını ve Anayasa nizamı muvacesesinde kesin hükmün mütalâa edilmeyeceği tezini bir kısım muhterem arkadaşlarım savundular.

Muhterem arkadaşlarım, ihtilâlin bu memlekete en ideal, en ulvi gayelerle getirmiş olduğu Anayasa nizamı, idari, siyasi, adlî ve buna taalluk eden meselelerde kesin kararlar alınmayacağı âmidir. Halbuki 14 ncü maddenin derpiş ettiği kesin kararlar discipline taalluk etmektedir. Zaten ceza mevzuatımızda da ve bir müddet evvel kabul etmiş olduğumuz discipline taalluk eden böyle adlî sahaya intikal etmeyip de idari bâzı meselelere taalluk eden disiplin yönündeki kararların kesin olduğu so-

nucuna varılmıştır. Bir müddet evvel Yüksek Palâmentodan, bu Meclisten Kat mülkiyeti kanunun tasarısı gibi bir kanunda bu hükümleri ihtiva etmek suretiyle kanunlaşmıştır. Buna yapılacak bir itirazın olmadığı kanısındayım.

Bu kısma taalluk eden sözlerimi toparladığım takdirde, Siyasi Partiler kanunu tasarısı, müdahale mahiyetinde hiçbir hükmü muhtevi bulunmamaktadır. Gönül arzu eder ki, partinin en alt kademesine kadar yapılan bütün muameleler, yapılan bütün tasarruflar, bu memleketin bir ümidi olan Türk aldiyesi tarafından murakabeye tabi tutulsun ve onların nezareti altında cereyan etsin.

Siyasi hayatımız acı tecrübelerle doludur. Bu memlekette, bu Parlâmentonun, şahsi görüşüme göre, Türkiye'de bırakacağı en büyük eser Türk siyasi hayata hediye edeceği Siyasi Partiler kanun tasarısıdır arkadaşlarım. Eğer Siyasi Partiler kanunu tasarısı kanunlaştıktan sonra bu memleketin politika hayatında ahlâk ve fazileti hâkim kılar ve her türlü suistimallerin ve her türlü gayriahlâki davranışların, her türlü gayrihukukî muamelelerin önüne geçtiği takdirde hakikaten emin bir Türkiye'nin istikbaline iftihar edilir, bir gözle bakmak hakkımızdır ve gözlerimiz arkada kalmıyacaktır. Onun için bu tasarımı hazırlıyan ve hazırlamasında faydası görülen arkadaşlarımıza şükranlarımı candan arz ederim.

Bendeniz de muhterem Kasım Gülek arkadaşım gibi, ki genel kongrenin, (daha il, ilçe kongrelerine sıra gelmediği için görüşlerimizi bu fasılda arz etmiyeeceğiz.) genel kongrenin doğrudan doğruya bir hâkim nezareti altında cereyan etmesini, bir hâkimin kontrolü altında yapılmasını bu memleketin siyasi istikbali bakımından bendeniz zarurî görmekteyim ve bunda fayda mütalâa etmekteyim.

Aziz arkadaşlarım, hakikatleri ketmetmeye ve huzurunuzda bunun aksini müdafaa etmeye imkân ve ihtimal yoktur. Gerek Adalet Partisi, gerek C. H. Partisi, gerek diğer muhterem siyasi teşekküllerde olsun, ilçe, il, unumi kongre durumlarının nasıl cereyan ettiğini, delegelerin nasıl tesbit edildiğini masa başında köye gidilmeden, zabıt tutulmak suretiyle delegelerin tesbiti eihetine gidildiği hepinizin malûmudur. O bakım-

dan, içtimai bir dert olan ve hepimizin, muhalefet olsun iktidar olsun, üzerinde ittifak ettiği bir fikir vardır, memlekette: En aşağı kademeye kadar hukuku, kanunu, Anayasayı, ahlâk ve fazileti hâkim kılmak. Öyle tahmin ediyorum ki, 1950 nin iftihar vesilesi bulunan Seçim Kanunu seçimleri bu memlekette hâkimlerin nezareti altına terk ettikten sonra seçimlerin tamamen hukuka uygun bir şekilde cereyan ettiği ve şikâyetlerin, sızıntıların çok azaldığı hepimizin malûmudur. Türk hâkimine, Türk adliyesine en ulvi hakkı tanıdığı takdirde bunun suiistimal edilmesine, kötü yollarda, kötü istikametlerde kullanılmasına imkân ve ihtimal yoktur. Onun için kıymetli ve muhterem komisyon sözcüsünden istirhamım, genel kongrenin doğrudan doğruya hâkimin nezareti altında cereyan etmesini ben temenni etmekteyim ve bunun zaruretine; faydasına inanmaktayım arkadaşlarım.

Bir kısım arkadaşlarım delege adedlerinin dar tutulduğu, bir kısım arkadaşlarım geniş tutulduğu tezini müdafaa ettiler.

Aziz arkadaşlarım, bendeniz halkın en aşağı kademesine kadar demokratik prensiplerin indirilmesini ve halkımızı içtimai seviye itibariyle, hakikaten üzümlere ifade ediyorum, düşük olan halkımızı demokratik nizamla alıştırmaya ve demokratik prensipleri telkin etmek, bizim asgari ah-lâk borecumuzdur.

Delegeler bugün, A. P. tüzüğünü bilmiyorum ama, bizim tüzüğümüze göre, partili vatandaşlar arasında her 50 seçmen vatandaşa bir delege seçilmektedir.

Şimdi şöyle bir fikri ortaya attığımız takdirde, bir (A) kazanın filân partisi bu kadar oy almıştır. Bu oy nisbeti ve muhtevasına göre delegeler tesbit edildiği takdirde delegelerin tahdid edilmesinde her hangi bir menfaat bulmamaktayım. Kaldı ki, delegelerin tahdit edilmesinde bir zaruret, bir menfaat mevcut değildir. Niçin delegeler tahdit edilsin? Bir kazanın siyasi pozisyonu, siyasi ortamı, siyasi durumu ne ise demokratik nizam içerisinde, demokratik prensipler tahtında doğrudan doğruya delege çıkarılmadır. Bu delegelerin tahdidi prensibi fikri aleyhindeyim arkadaşlarım. («Var zaten» sesleri.)

Arkadaşlarım temas etmedikleri için ben de temas etmek mecburiyetini hissettim. Hepimizin arzusu bu beyefendi. Siz de himmet ederseniz çıkarır her halde.

Aziz arkadaşlarım, ihraç edilenlerin mahkeme-ye müracaat hakkının tanınmasını ihtiva eden bir fikir serd edildi. («Kanunda var.» sesleri.) Bu ideal bir görüştür; demokratik nizamda, demokratik ortamda benimsenmesi ve müdafaa edilmesi icabeden bir görüştür. Bendeniz de bu fikrin lehindeyim.

Bir de, müzakereye konu teşkil eden tasarrufların bir maddesinde partilerde vazifelerin teaddüdü sebebiyle bir şahsa birden fazla vazife verilebilir hükmünü muhtevi bulunmaktadır. Aziz arkadaşlarım, bu hem parti kademesinde organlarda vazife tekabül eden, mesuliyet yüklenen kıymetli muhterem âza arkadaşlarımın hem durumunu itibariyle mümkün değildir ve hem de parti kademesinde bulunan o organda o teşkilâtta bir şahsın diktatörlüğüne, bir şahsın tiranlığına yol açacağı, o ortamı hazırlıyacağı, bu hükmün de doğru olmadığı kanaatindeyim.

Yine merkez karar organında âzalıklardan birisinin (muhtelif sebeplerle olabilir, istifa olabilir, ölüm olabilir ve sair sebepler olabilir) inhi-lâli halinde onun yerine o organın seçeceği, ten-sibedeceği bir şahsın seçileceğini derpiş etmektedir. («Var» sesleri.)

Şimdi muhterem arkadaşlar, bu demokratik prensiplere aykırıdır. Millî irade ile gelen, delegelerin oyları ile gelen bir şahsın nasbedilmek suretiyle tâyini hakikaten antidemokratiktir. Doğrudan doğruya parti tüzükleri ve derneklerin bünyeleri mütalâa edildiği takdirde görülür ki; istifa eden ve yahut muhtelif sebeplerle ayrılan bir şahsın yerine ya yedekler geçer, yahut da ön sırada yer işgal eden şahıs vazife alır. Buna il-tifat edilmemesini istirham ediyorum.

Bâzı muhterem arkadaşlarım, sabırsızlıkla konuşmalarının bitirilmesini istemektedirler. Ben de kendi haklarına hürmet kaygısı içinde huzuru-nuzu fazla işgal etmiyeceğim.

Hakikaten muhterem arkadaşlarım, Türk siyasi hayatının istikbalini tâyin edecek bu kanun tasarruflarının, bu maddelerin kanunlaşmasında zaruret mevcuttur. Hepinizi saygı ile selâmlarım, arkadaşlarım.

BAŞKAN — Sayın sözcü, buyurun efendim.
GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, bu maddeler üzerinde ileri sürülen mülâhazalar hakkında komisyonun arz edeceği görüşlerin bi-

yük bir kısmı Adalet Partisi Grubu adına konuşan arkadaşımız Sadettin Bilgiç tarafından arz edilmiştir. Komisyon olarak bu görüşlere tamamiyle iştirak ettiğimizi belirtmek isterim.

Bu arada ileriye sürülen bâzı fikirler üzerinde durmakta fayda vardır.

Hakikaten ben de o kanaatleyim ki birçok arkadaşlarımız kendi noktai nazarlarından son derece önemli gördükleri hususları bu maddelere ithal etmek istemektedirler. Bütün bu talepler yerine getirilecek olursa maddelerin tedvini tamamiyle kanun tekniğine aykırı bir hal alacaktır. Bunlar üzerinde kısaca durmak isterim:

Evvelâ en ehemmiyetli konu olarak gözüken ve genel kongrenin iki veya üç yılda bir toplanacağı meselesine gelelim.

Öyle sanıyorum ki, bu hüküm evveleminde bu konuyu tenkid eden arkadaşlarımız tarafından yanlış tefsir edilmektedir. Bu hükmü tüzüklere aynen intikal edecek değildir. Bu hüküm parti tüzükleri için bir tavan tesbit etmektedir. Bir parti tüzüğü, kanunda 2 veya 3 yıl denmesine rağmen, iki yılda bir toplanır derse artık o tüzüğün hükmüne ittiba edilecektir. Parti tüzüğünün kanuna uygun olması lâzımdır. Binaenaleyh genel kongre iki veya üç yılda bir toplanır diyen bir parti tüzüğü aynı hükmü ihtiva eden kanun hükmüne uygundur. Her parti bunu kendi ihtiyaçlarına göre ayarlayabilir. Burada tatbik olunacak şey parti tüzüğüdür. Aneak parti tüzüğü de kanuna uygun olmak durumundadır. Bununla beraber arkadaşlarımızın bu husustaki hassasiyetini dikkate alan komisyonumuz aynı zamanda merkez karar organına mütaallik olan yeni 11 nei maddede, partiler arası değişiklik önergesinde derpiş edildiği şekliyle, üçüncü fıkrada merkez karar organı zorlayıcı sebepler dolayısıyla genel kongrenin toplanmadığı hallerde partinin hukukî varlığına son verilmesiyle tüzük ve programının değiştirilmesi dışında bütün kararları alabilir» dendiğini nazarı itibara alarak, esasen müebir sebepler dolayısıyla bir genel kongrenin toplanamamasının hukukun umumi prensiplerinin zaten derpiş ettiği bir hal olduğunu düşündüğünden, bu (genel kongre iki veya üç yılda toplanır) hükmünü, genel kongre olağan toplantısını iki yılda bir

yapar şeklinde değiştiren bir önerge takdim etmiştik. Sayın Bolak arkadaşımız bu müebir sebepler neler olabilir diye sordular. Hukukta hiçbir zaman müebir sebebin kesin tarifi yapılmamıştır, yapılamaz ve tadat da edilemez. Zaman ve mekânın şartlarına göre bir şeyin müebir sebep teşkil edip etmediği zaten anlaşılır. Bir müebir sebebin ne olduğu zaten efkârı umumiyenin büyük kısmına kendisini haliyle kabul ettirir. Müebir sebebin bir vasfı da budur. Kendilerinin söyledikleri gibi, harb elbetteki müebir bir sebeptir. Buna sıkıyönetimi de ilâve etmek lâzımdır. Sıkıyönetim kanunlarında daima icabında sıkıyönetim komutanlıklarının parti genel kongrelerini tehir edebileceklerine dair hükümler konulur. Böyle bir tehir kararı sıkıyönetim komutanlığına alınırsa partinin genel kongresini zamanında yapamayışı elbette ki kanuna aykırı telâkki edilemeyecektir. Bunun gibi zelzele, seylâp, tabîî âfetler... Hepsi müebir sebep mefhumunun içine girer. Yalnız bütün bu verdiğim misaller, müebir sebeplerin sadece bunlar olduğu mânasına gelmemelidir. Bâzı hallerde seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi de müebir sebebolabilir. Bir parti bir yandan seçim kampanyasına katılırken o anda genel kongrenin hazırlıkları ile veya genel cereyanı ile meşgul oluyabilir. Bu bakımdan Bulak arkadaşımızın hakkı vardır.

Tekrar etmek isterim ki; şunlar müebir sebebolabilir, dedim ve zapta geçirttim, fakat müebir sebepler sadece bunlardan ibarettir demeye esasen müebir sebep mefhumunun kendisi müsait değildir.

Sayın Ferda Güley arkadaşımız başta olmak üzere, bâzı arkadaşlarımız, bu merkez karar organının en az 6 ayda bir toplanması hükmünü de tenkid ettiler. Bu hüküm de yanlış tefsir edildi. Bu da parti tüzüğüne hitabeden bir hükümdür, parti tüzüklerine aynen geçirilmesi gereken bir hüküm değildir. Parti tüzükleri ayda bir kere toplanır dersek, parti tüzüğünün bu hükmü bu kanun hükmüne uygun olur. Ne zaman parti tüzükleri kanunu ihlâl etmiş olur? Yedi ayda bir toplanır derse, ihlâl etmiş olur. Ama ayda bir toplanır dahi demek mümkündür. Şu halde niçin burada en az altı ayda bir denmiştir? Muhtelif partilerimi-

zi tetkik ettik arkadaşlarımız, partiler arası müzakerede muhtelif partilerin merkez karar organlarını tetkik ettik. Her partinin merkez karar organı diğerine benzemiyor. Bâzi partilerin merkez karar organları Cumhuriyet Halk Partisinininki gibi nisbeten daha az sayıdadır. Diğer partilerinki meselâ Adalet Partisinininki çok sayıdadır. İllerden delegeler geliyor, şuradan geliyor, buradan geliyor. Buna mukabil bâzi partilerin merkez karar organı ile merkez yönetim organının aynıdır. Şimdi bu durumda her partinin durumunu dikkati nazarına almak lâzımdır. Sayısı 120 ye varan bir merkez karar organı varsa, bu merkez karar organının iki ayda, üç ayda, 5 ayda bir toplanması müşkül olabilir. Ama, bu her partiyi bağhyan bir şey değildir. Ne denilmiştir, demokratik esas olarak? «Bu zaruret göz önünde tutulup senede en az iki kere toplanması mecburi kılınmıştır» Ama her parti kendi tüzüğüne hüküm koyarak senede 10 defa, 12 defa toplanır hükmünü de koyabilir. Bunda hiçbir mâni yoktur. Fakat meseleleri kendi partilerimizin zaviyesi içinden ele alarak, diğer partilerin durumlarını unutmak, her parti mensubu için bu kanunun tetkikinde tatbik edilmemesi gereken bir usulüdür. Arkadaşlarımız emin olabilirler ki, partiler arası müzakerede bütün partilerin durumları teker teker dikkate alınmış ve hepsinin üzerinde mutabık kalacakları esaslar üzerinde durulmak istenmiştir.

Bu itibarla bu konuda bir tehlikenin mevcudolduğunu sanmıyorum. Tamamiyle aksine, bu hükmü daraltacak olursak bâzi partilerimiz müşkül durumda kalacaklardır.

Sayın Bulak arkadaşımız 16 ncı maddede mevzu bahis parti mercilerinin neler olabileceğini sordular. Bu merciler, meselâ partilerin araştırma büroları olabilir. Burada merkez organları derpiş edildiği için, nitekim 5 ncı maddede kabul ettiğimiz yardımcı kuruluşların merkez organları olabilir. Meselâ merkez gençlik kolu kongresinden karar organına, yönetim organına kadar, merkez kadın kolu gibi birtakım merkez organları olabilir.

Arkadaşlarımızın bir kısmı disiplin konusundaki hüküm vesilesiyle partilerin disiplin işlerini mahiyet; üzerinde uzun boylu mülâhazalar serd ettiler. Burada organları tesbit edi-

yoruz arkadaşlar. Organlar şunlardır:

Disiplin işleri için tasarının 8 ncı bölümünde gayet teferruatlı hüküm vardır. Tasarının sekizinci bölümü tetkik edildiği taktirde aşağı - yukarı arkadaşlarımızın temas ettikleri bütün konularda kendi arzularına uygun olan veya olmıyan, fakat bütün o konulara temas eden hükümlerin yer aldığı görülecektir. Disiplin organları kararlarına karşı mahkemeye müracaat veya genel kongreye müracaatı gibi konuların derpiş edilmesi icabeden yer, kanun tekniği bakımından, bu bölüm değildir. Bunun yeri bu kısmın 8 ncı bölümüdür. Bu bölümde bunu derpiş edemeyiz. Çünkü disiplin hükümlerine mütaallik hükümler sadece merkez disiplin organları için sevk edilmemiş, teşkilât kademelerinin disiplin organları için de sevk edilmiştir. Eğer aynı hükümleri merkez disiplin organları için koyarsak bu sefer il disiplin organları için ve eğer derpiş edilecek ise, ilçe disiplin organları için de benzeri hükümleri tekrar etmek mecburiyeti hâsıl olur. Binaenaleyh kanun tekniğine aykırı bir hüküm ortaya çıkar. Kanun tekniği bakımından disiplin işleri tek bir bölümde toplanmak icabeder. Bu bakımdan genel kongreye müracaat edip etmemek, mahkemeye gidip gitmemek gibi konuların yeri burası değildir. Bu konular şu veya bu şekilde sekizinci bölümde halledilmiştir. Bu meseleler orada görüşülmelidir.

Genel kongrenin hâkim denetiminde yapılması konusunda bundan önce Ferda Güley arkadaşım da benim temas etmediğim bâzi önemli mahzurları dile getirdiler. Kendilerine aynen iştirak ederim. Dediler ki, hâkimleri politikanın ta içerisine atmak doğru değildir. Denilebilir ki, seçimler hâkim denetimi altında cereyan ediyor, o politika içine atmak değildir, alâkası yok. Politik münakaşanın içine girmiyor hâkim seçimlerde, birtakım işlemler yapıyor. Ku işlemler, kütük tanzimine nezaretten başlıyor, sandık işlemlerine nezaret, oyların atılmasına dökülmesine, sayılmasına nezaret, bunlar tamamiyle birtakım hukukî işlemlerdir.

Şimdi bir kongrenin havasının biraz dikkat nazarına alalım. Ateşli bir kongre içinde, hukuk, tüzük ve yönetmeliğe en uygun bir karar alan bir başkan kabul ediniz. Hepimiz kong-

relerden biliriz, bu kararı yanlış anlayan bir büyük delege kalabalığa, balkarsınız heyecanından kürsüye kadar yürür. Şimdi o anda hâkimin böyle bir işlem hakkında vaziyet alması icabetliğini düşünün. Aynı hiddet ve şiddet, aynı reaksiyon hâkime karşı gösterilmeyecek midir? Ve bu hâkimin otoritesi bakımından güzel bir şey mi olacaktır? Şimdi, böyle hükümlere gitmeye lüzum da yoktur. Cemiyetler Kanunumuz bu meseleyi halletmiştir. Cemiyetler Kanununda bir madde vardır, «buralarda sarahat olmayan ahvalde Cemiyetler Kanunu hükümleri uygulanır» der. Genel Kongrede de, diğer kademelerin kongrelerinde de işlemler şayet kanuna, parti tüzüğüne aykırı yapılmışsa o işlemleri zaten mahkeme kanallıyla iptal ettirmek mümkündür. Ama bir kongrenin havası içinde cereyan eden çatışmaların içine hâkimi sokmak doğru bir şey değildir. Hâkimler çatışmalar vuku bu- duktan sonra onları neticelendirmek için vazifelidirler. Çatışmaların içine girmek nihayet polislerin işidir, nihayet Hükümet komiserinin işidir. bu hâkimin işi değildir. Fakat hâkimleri bu işte görevlendirdiğimiz takdirde bizzat hâkimin tarafsızlığının haklı veya haksız, çok kere haksız, fakat tevali eden bir tarzda kongrenin delegeleri tarafından bahis konusu edilebileceği tehlikesini düşünmek lâzımdır. Bunun aley-dindeyiz.

Bu arada Sayın Ruhi Soyer arkadaşımız, partiler arası önergelerin metninde mevzuubahs-olmayan bâzı hususları zikrettiler. Partiler arası önergeleri okudukları zaman bu hususların esasen orada yer olmadığını göreceklere. Aneak temenni ettikleri fikirleri, Anayasamızın 56 ncı maddesi partilerin iç faaliyetleri demokratik olmalıdır dediğine göre, bu bakımdan durmakta fayda vardır.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, Sayın Soyer arkadaşımızdan özür dileyerek şunu belirteceğim, muayyen devrede muayyen bir partide cereyan eden hadiseler dolayısıyla şu mesele demokratiktir, şu mesele antidemokratiktir diye kesin hükümleri partilerin hayatı bakımından vermek doğru bir şey değildir. Meselâ kooptasyon antidemokratiktir. Bu Cumhuriyet Halk Partisinin parti meclisinde mevzuubahsolan bir şeydir. C. H. P. nde Parti meclisinde bir üyelik inihâl ettiğimi o üyenin yerine yeni üycü C.H.P. nin parti Meclisi seçer. Kendisi seçer, kendi üyesini.

Bu antidemokratiktir. Şimdi bunun antidemokratik olup olmadığı hususu pek o kadar kesin değildir, Sayın Soyer.. Bakınız neden kesin değil. Bunu söylüyoruz, yarın bir partinin tüzüğünde böyle bir şey bulunur, bu antidemokratiktir diye Anayasa Mahkemesine gidilmeğe kalkılmasın diye. Bu antidemokratik olmayabilir. Kooptasyonun antidemokratik şekilleri vardır. Bâzı şekilleri vardır ki bu kadar antidemokratik olmayabilir. Yerine koyabileceğiniz şekil daha antidemokratik olabilir. Farz buyurunuz ki, Sayın Soyer, Parti Meclisinde inihâl eden üyelik yerine gelecek olan yedek üye 1200 kişilik bir kongrenin üyelerinin sadece 25 tanesinin oyunu alsın. Bu mu demokratiktir? Acaba o yedek üyenin oraya girmesi demokratik oluyor da aslında o 1200 delegenin hiç değilse 500 nün, hattâ daha fazlasının reyini alarak, çok daha fazla ehliyet ihraz etmiş olan kimselerin, şu adam bizim aramıza katılmadığı demeleri partinin çoğunluğunun iradesinin izharı bakımından daha demokratik sayılmaz mı? Bence daha demokratik sayılır.

RUHİ SOYER (Niğde) — Böyle bir farz kâbil değildir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Aman efendim, böyle bir farz kabil değil demesinler, hepimiz katılım yaptık. Parti kongrelerinde seçimler cereyan eder, parti meclislerinde genel idare kurullarında seçim mazbatalarını hepimiz gördük. Yedek üyeler, hattâ illerden ne kadar sayı olarak gelirler biliriz. Temsil kabiliyetleri nedir, bunun üzerinde ciddiyetle durmak lâzımdır.

Demokrasinin esası şudur: Seçilenler haki-katen temsil kabiliyetini haiz olmalıdırlar. E, 1200 kişiyi topluyorsunuz, tabii üyeleri de var iki bin kişi. 200 oy almış, geliyor seçiliyor. Daha evvel bin oy almış olan insanlar toplanıp ta şu anda genel kongreyi toplamaya imkân yok. Toplansaydı şunu seçerdi demeleri onların ihraz ettikleri daha yüksek temsil kabiliyeti bakımından daha demokratik bir karardır. Ama doğrudan doğruya iki yüz rey alan, yüz rey alan sıradan girdi dersiniz bunun ne derece demokratik olacağı belli değildir. Unutmayınız ki iki bin kişilik delege içerisinde olup parti meclisine girmesini isteyenler yüz kişiden, iki yüz kişiden ibarettir. Geri kalanlar istememiş-

lerdir. Neden demokratik oluyor bu da o birisi demokratik olmuyor? Binaenaleyh, bu hususta kesin hükümler vermenin doğru olduğuna kaani değilim. Yine bunun gibi tasarının eski hükmünde mevcudolan grup idare heyeti üyelikleri ile merkez karar organı üyelikleri birleşmesin. Birleşiyor idi, birleşmesin. Şimdi bu hususta yeni taktir var, herhangi bir hüküm ihtiva etmiyor. Ama bunu yasak da etmiyor arkadaşlarımız.

Şimdi Sayın Gülek haklı olarak daima partiler konusunda demokrasinin beşiği olan İngiltereden misâl almak isterler, çok hakları vardır. Beni teyidedeceklerini zannedirim.. Kendileri de çok iyi bilirler ki, İngiltere'de partilerin idaresi çok geniş ölçüde kongreler tarafından seçilen ve aslında vazifeleri sadece bâzi malî işlemleri yerine getirmekten ibaret olan heyetlere ait değildir, Partilerin Parlâmento içinde de, parlâmento dışında da siyasi idaresi parti gruplarının seçtikleri kimselerini dahi genel kongreler seçemez, parti grupları seçer. Meselâ İngiltere'de bir parti muhalefete geçtiği zaman partinin gölge kabinesi denilen kurul, o partinin aynı zamanda Parlâmentonun dışında idaresini de üzerine alır. Şimdi niçin? Demek ki antidemokratiktir. Neden antidemokratiktir? Herhangi bir parti, veya İngiltere'deki Muhafazakâr Parti veya İşçi Partisi ben liberal partinin şu sistemini uyguluyacağım dese, İngiltere'de demokratik oluyorda Türkiye'de neden antidemokratik oluyor? Ama der ama demez. Bu Partilerin kendisini ilgilendiren bir şeydir. Bu partiler arası taktirde de böyle yapılmıştır. Ama şu şöyle olursa behemahal antidemokratiktir... Hayır, değildir!

Bunun gibi, «Karar ve yönetim organları ayrı ayrı seçilmelidir» buyurdular. Bu söyledikleri şey partiler arası önergeye de aykırıdır. Onun için üzerinde durmak lâzımdır. Bu da bir çok partilerimizi lüzumsuz yerde müşkil durumda bırakacaktır, cüzümle Y. T. P. ni, C. K. M. P., M. P. nin tüzüklerini radikâl tadilâta tabi bırakmaları lâzımdır. Çünkü bakmışız bu kanunu yaparken, bugünkü sistemler ne? Bâzi sistemler de partinin bir merkez karar organı var, ayrıca bir yönetim organı var. C. H. P. de böyle, Adalet Partisin de böyle. Ama başka partilerde böyle değil. Genel kongreden seçilen heyet hem merkez karar organıdır, hem mer-

kez yönetim organıdır. Meselâ Y. T. P. nin Genel İdare Kurulu C. H. P. nin Merkez İdare Kurulu ve parti meclisinin selâhiyetlerini bir arada yürüten bir organdır. (İtirazlar) Dünyanın pek çok yerinde üstelik bu da vardır, bunu da belirteyim. Adalet Partisinde ve C. H. P. sinde uygulanan ikili sistem batı demokrasiilerinin demokratik partilerinde asıl olan sistem değildir. Asıl olan sistem Y. T. P. nin, C. K. M. P. nin, M. P. nin sistemidir. Daha çok mu var? Şimdi bu antidemokratik midir? Nemünasebet. Katiyen bu kanaatte değiliz. O kadar değiliz ki buna cevaz veren bir hükmü açıska ithâl etmişiz partiler arası önergeye de, tasarıya da. Sayın Soyer arkadaşımız muayyen bir hadise esnasında, muayyen bir devirde kendi partisi içinde muayyen kimselerin, muhtelif vazifeleri kendi üzerinde bir arada bulundurmalarını uygun görmiyebilir. Hattâ bundan haklı da olabilir. Kendisine iştirak de edilebilir, ama budan umumi kaideler çıkarmağa kalktığı zaman bunun karşısında olmak lâzımdır. Çünkü bundan çıkardığı neticeler behemahal antidemokratiktir denilemez.

Sayın Reşit Ülker arkadaşımız teferruata müteallik iki hususa dokundu. Bunlardan bir tanesi, «Genel merkezler başkentte olmalıdır.»

Şimdi arkadaşlarımız, bir partinin genel merkezinin behemahal Ankara'da bulunmasına biz bir zaruret görmüyoruz. Bu, partinin kurucularının seçebileceği bir şey olmalıdır, böyle tahdide lüzum yoktur. Alman Hukukular Heyetinin seysinden bütün parti mevzuat, incelenmiştir. Her hangi bir memleketin partilere müteallik mevzuatında böyle kayıtlayıcı hüküm de yoktur. Bir hüküm sevk edilirken, bundan ne fayda çıkacağını düşünmek iktiza eder. «Her partinin genel merkezi başkentte olmalıdır» deyince bundan muhakkak bir fayda çıkar mı? Bendeniz bu kanaatte değilim, böyle bir zaruret olduğuna kaani değilim. Çünkü aslında Türkiye'nin siyasi hayatında önemli rol oynayan hiçbir parti yoktur ki, genel merkezi Ankara'da olmasın. Ama şurada burada kurulabilecek küçük partilerin kurulmasına da her zaman Anayasamız, kanun her şey cevaz verdiğine göre onların da genel merkezlerini bir başka vilâyet merkezinde, hattâ ilçe merkezinde, kurmaları için hiçbir sebep yoktur.

Yine Reşit Ülker arkadaşımız «genel kongre tutanakları yayınlansın» dediler.

Şimdi arkadaşlar, böyle bir mecburiyeti koymaya da lüzum yok. Bu eğer adli mekanizmanın, idari mekanizmanın kendilerine mevdu denetleme vazifelerini yerinde görmesini temine mâtuf ise bugün dârendiş bir adliye cihazının da, dârendiş bir idare cihazının da elinde bu denetleme vazifesini geniş ölçüde ve tam olarak yapmak için bütün teknik imkânlar aslında vardır. Cemiyetler Kanununun umumi hükmü gereğince zaten bu kongrelerde bir Hükümet komiseri bulunacaktır. Bu Hükümet komiseri istediği tertibatla bütün konuşmaları zaptetmek imkânına daima sahiptir. Bunları ayrıca yayınlama tarihî, ilmî çalışmalar için lüzumlu görülüyorsa buna da sebep yoktur. Zaten bu vesikalara tarih için çalışmak isteyen herkes müraaat etmek imkânına sahiptir. Belirtmek istediğim nokta pratik bakımdan bunun çok zor olmasıdır. Şimdi arkadaşlar, ben C. H. P. nin Meclis Grupundan misal getireceğim.

Biz burada halen 5 parti grubu olarak çalışıyoruz. Yeni İktüzüğe de hüküm koyduk, dedik ki, bunların zabıtları Meclis Riyasetinin, Meclis Teşkilâtının temin edeceği stenolar tarafından tutulur. Koyduk bunu ama nasıl tatbik edileceğini de bilmiyoruz. Çünkü bu kadar steno elimizde yok, nasıl tutacağız? Halen C. H. P. sinde zabıtlarımızı teyple tutuyoruz. Başka gruplarda da öyle yapıyorlar. Banda alıyoruz ama ondan sonra da bandları zabıt haline geçirmeye bir türlü maddi imkân bulmadık. Zaman dahi bulunamamıştır. Şimdi düşününüz, 4 - 5 gün cereyan edecek genel kuruldaki zabıtları tutmak ne kadar müşküldür. Maalesef Türkiye'de de hakikaten stenolar azdır. Bir şeyi banda aldıktan sonra onu daktiloya geçirmek de hayli külfetli bir iştir. Bunu partilere yüklemek doğru olmaz gibi geliyor.

Bendenizin izahatım şimdiki halde bundan ibarettir.

BAŞKAN — Sayın sözcü kifayet önergesi olduğu için bir soru var, lütfen onun için kürsüde kalınız. Buyurunuz Sayın Soyer.

RUHİ SOYER (Niğde) — Sayın sözcü «Kongrede 25 kişilik bir reyle seçilmiş bir kimse farzederseniz, bu antidemokratik değildir de

karar organından seçilen mi antidemokratik oluyor?» buyurdular.

Şimdi, 1 200 kişilik bir kongrede 25 rey alınabileceğini düşünüyorlar da âzamisi 40 kişilik olan veya diyelim ki, 100 kişilik bir karar organından ve bunun da ekseriyetle toplanacağını, yarısından bir fazlasıyla toplandığını düşünecek olursak 51 eder bunun içerisinde ancak 15 reyle veyahut 21 reyle veya 26 reyle seçilmiş olan bir kimsenin seçilmesini nasıl antidemokratik görebiliyorlar, bunu anlayamadım. İzah buyurlarlarsa memnun olurum. Bir defa 1 200 kişiden 41 kişi rey aldığı gibi beş yüz kişi de rey alabilir. En sonunda 25 reye düşmesi kabildir, bunu nasıl kabili telif görüyorlar?

BAŞKAN — Bunu sözcü cevaplandırdıktan sonra ikinci sorularınızı sorabilirsiniz.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Sayın Soyer arkadaşımızın suali üzerine muhterem arkadaşlarıma şunu belirteyim ki, 25 adedini bir misal olarak verdim, arkasından da 100 veya 200 - 300 kişi olabilir dedim. Yedeklerin ithali suretiyle bir kurulun tamamlanması antidemokratiktir demedim. Ama bu demokratik oluyor da Kooptasyon niçin antidemokratik oluyor anlamadım dedim, arada fark var. Ben yedeklerin ithali usulünü antidemokratik olarak vasıflandırmadım. Sadece Kooptasyon antidemokratiktir denilmez dedim. Neden denilmez arz edeyim : Yedeklerin ithali sisteminde öyle haller ortaya çıkabilir ki, o kongre üyelerinin çok azının oyunu almış bir kimse dahi yedekten bir kurula sırası geldiğinde girebilir. Bu kimseyi aslında o kongrenin üye tamsayısının çok ufak bir azınlığı istemiş olabilir. Fakat bu gibi hallerde seçilirken temsil edilebilme kabiliyetini ihraz etmiş olmak gerekir. Bunun temsil kabiliyetinin fazla olmadığı aşikârdır. Buna mukabil denilebilir ki, Esasen genel kongre tarafından aldıkları reyle esasen bir kurula seçilmiş olan kişiler - ki, bunların mühim bir kısmı hayli yüksek rey alarak ortaya gelmişlerdir - esasen partinin genel kongresinin büyük çoğunluğu temsil kabiliyetini haiz olduklarına göre böylesine büyük temsil kabiliyetini haiz olan kimselere genel kongreye bilvekelâle bir kimseyi seçme hakkını tanımak «délégation de pouvoir» nazariyesi bakımından hiç-

bir suretle antidemokratik değildir dedim. Yoksa yedeklerin ithali sistemine de antidemokratik demedim.

BAŞKAN — İkinci sualinizi sorunuz lütfen.

RUHİ SOYER (Niğde) — İkinci sualim, karar ve yönetim organlarının ayrı ayrı seçilmeleri fonksiyonlarının ayrılıklarından ileri gelmektedir. Birisi karar, yani parti içi bir nevi teşrii organ, diğeri de yönetim organıdır. Bu ayrılıklar bundan ileri gelmektedir. Sayın sözcü karar ve icra fonksiyonlarını ayrı ayrı birer demokratik görev saymıyorlar mı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Efendim, umumiyetle partilerin bünyesi içerisinde o bünyenin organlarını izah edebilme maksadiyle fevkâlade yanlış olan bir benzetişe başvurulur. O da Devletin anaorganlarının aralarındaki münasebetlere benzetilir. Parlâmento teşriî organ, ona karşı mesul olan Hükümet icra organı, kaza organı, disiplin organları ilh.. Fevkalâde umumî olarak bir benzetiş yapmak mümkündür. Gerçekten, demokratik bir kuruluş mevzuubahsolacak ise o partiyi devamlı olarak idare edecek kimseleri bir büyük topluluğa karşı mesul olmaları gerekir. Bunu biz de kabul ettik. İbra edecek, seçecek, falan. Fakat bu mesuliyet prensibi dahi aslında, bir parlâmentoda görüldüğü gibi işlemedikten gayri parlâmento sistemlerinde cari olan kuvvetler ayrılığı prensibi hiçbir suretle dernekler hukukunda, partiler hukukunda mevcut değildir. Biz bugün pekçok meseleleri icra organı ile parlâmentolar arasındaki münasebetler bakımından düşünürken fonksiyonlar veya kuvvetler ayrılığı dediğimiz prensibin neticelerini tetkik ediyoruz, bundan mülhem oluyoruz, «Bu bir esastır» diyoruz.

Böyle bir esas, dernekler hukukunun, partiler hukukunun kurallarını tefsir ederken mevcut değildir. Bunu bilhassa zapta geçirmek isterdim. Biraz evvel söylemeyi unuttuğum, Sayın Soyer'e teşekkür ederim, bu suali sormakla bana bu imkânı bahsettiler. Böyle bir şey mevcut değildir. Yerine göre bir genel kongreden de aslında bünyesi, mahiyeti icabı icra mahiyette kararlar alınabileceği gibi, bâzan teşriî mahiyette olan kararları genel kongrenin dışındaki heyetler de alabilir. Binaenaleyh tatbikatta hiçbir zaman dernekler ve partiler hukukunda böyle bir

tefrik esasen mevcudolmadığı içindir ki, bugün pekçok partilerimizde, işte Yeni Türkiye Partisinde, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinde ve Millet Partisinde merkez kurul organı ile merkez yönetim organı aynı heyettir.

Tekrar edeyim, parlömanter devlet sistemi ancak, «Kuvvetler ayrılığı prensibi», içerisinde mevzuubahsolabilir. Partiler hukukunda, dernekler hukukunda böyle bir prensip yoktur. Sadece şema olarak benzetiyoruz, ondan ibarettir.

Bu vesile ile bir konuya daha temas etmek isterim Sayın başkandan izin alarak. Daha evvel Ferda Güley arkadaşımız da bir dereceye kadar bu konu ile ilgili bir meseleye temas etti. Dedi ki, «Genel kongreler temenni kararı alabilirsin.» Şimdi böyle bir şey olması mümkündür. Bu katiyen antidemokratik olmaz. Nitekim daha önce de arz ettim, İngiltere'de partilerin genel kongrelerinin kararları - parti tüzüğü ve programı hariç - sadece temenni mahiyetindedir. Fakat bizim ananelerimiz, öyle sanyorum ki, bu derece ileri gitmeye müsait değil. Bâzı hallerde temenni kararları alabilirler, bâzı hallerde de bağlayıcı kararlar alabilirler. Biz dedik ki, bunlar temenni kararı olsun, bağlayıcı karar olsun, her halde genel mahiyette olması lâzımdır.

Genel mahiyette olması ne demektir. Bu hususu da Ferda Güley arkadaşımız sordular. Takdir edeceklerinden eminim ki, bunun kesin bir tarifini vermeye imkân yoktur. Zabıtlarda sözlerim dercedildi, bütün arkadaşlarım bunda ittifak ettiler. Bundan murat şudur: Bir parti genel kongresi bağlayıcı kararlar almak yoluyla, mesul parti grubunun, mesul parlâmento, mesul hükümetin yerine geçmek durumunda olamaz. İşte «Genel nitelikte» tâbiri, böyle bir durum her ortaya çıktıkta bu durumun önlenmesini gerektiren yani verilmesi gereken tarif budur. Ama bâzı hallerde bağlayıcı kararlar da alıyor, bizim partilerimiz ve bu bizim siyasi ananemize de girmiş. Misal; Cumhuriyet Halk Partisinden üç tane misal vereyim:

1958 Kurultayında alınan karar, «İlk hedefler beyannamesi bağlayıcı bir karar, ama genel niteliktedir. Genel niteliktedir ve bağlayıcı bir karardır. Ondan sonra, onu takiben kurultayda alınan, «İktisadi ve sosyal hedefler beyannamesi», son kurultayda çıkarılan «İleri Türkiye» beyannamesi. Bunların hepsi parti üyelerini,

- grup, milletvekili ve senatörler dâhil - bağlayıcı nitelikte kararlardır, ama genel nitelikteki kararlardır.

Yine son kurultayda alınmak istenen, fakat alınamayan borçlu sınıf geçme kararı ona benze-
mez, bu genel nitelikte değildir.

Adalet Partisinden misal vermek imkânı vardır. Son kongresinde programı değiştirici mahiyette olmamakla beraber programa eklenen beyanname mahiyetinde birtakım temel görüşleri ihtiva eden dökümanları genel kongre kabul etmiştir, bunlar da bağlayıcı niteliktedir.

Şimdi, görülüyor ki, bizim sistemimiz bu konuda ananelerimiz angliksaxon sisteminden çok, katı Avrupa sistemine yaklaşmaktadır. Ancak yapılması icabeden şey, alışkanlıkları, ananeleri değiştirmekten ziyade bunların zararlı taraflarını törpülemekten ibaret olmalıdır. Biz de bunu yapmaya çalıştık, genel nitelikteki tâbirini de biraz evvel ifadeye çalıştığım anlam içinde onun için buraya koyduk.

BAŞKAN — Üçüncü sualinizi sorunuz, Sayın Soyer.

RUHİ SOYER (Niğde) — Ben merak ettiğim şeyi Sayın Sözüden rica edeceğim.

Acaba kıymetli arkadaşım bir parti içinde seçim yoluyla mütaaddit vazifelerin bir tek insanın üzerinde toplanmasını demokratik esaslara göre bir mahzur sayıyorlar mı saymıyorlar mı? Bunu öğrenmek istiyorum.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Şimdi muhterem arkadaşlar, buna da prensibolarak cevap vermek durumunda olmayacağım. «Hangi vazife; hangi vazifeler?» diye sormak lâzımdır. Prensibolarak buna cevap veremem, o kadar veremem ki, bu partiler tasarısında ve partiler arası önerge-
lerde, meselâ; genel başkanların T. B. M. M. üyesi oldukları zaman partinin T. B. M. M. içindeki grubunun da tabii başkanı olmasını kabul ettik. İşte iki görev birleşiyor. Zarurettten doğuyor. Bunun da antidemokratik olduğu ilâdia edilemez. Sayın Soyer'e şu cevabı verebilirim; vazifelerin mahiyetine göre bazan demokratiktir, bazan antidemokratiktir. Ama bunu tasrih etmek lâzımdır. Buna başka hiçbir cevap verilemez.

RUHİ SOYER (Niğde) — Meselâ Heyeti Vekile âzası olmakla, parti karar organına dâhil olmak gibi.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Şunu derhal belirtiyim ki, Heyeti Vekile, yani Bakanlar Kurulu üyeliği bir parti vazifesi değildir ve kesin olarak söylüyorum : Dünyanın hiçbir demokrasisinde, bunu be-
ğenelim beğenmiyelim, mahzurları olabilir de olmayabilir de. Olduğu zamanlar da bulunabilir. Fakat Dünyanın hiçbir yerinde bir partinin bir muayyen kurulunda âza olan bir kimsenin Bakanlar Kurulu üyesi olamayacağı veya Bakanlar Kurulu üyesi olursa, oradaki vazifesinin sona ereceğine dair bir hüküm yoktur. Ve bu, antidemokratik de değildir.

BAŞKAN — Sayın Güley, buyurun, sualinizi sorun efendim.

FERDA GÜLEY (Ordu — Sayın sözü son beyanlarında bu genel kongrenin yetkisi meselesi, denetleme yolları, temenni, bağlayıcı kararlar alması ibaresi metinde o haliyle kalırsa genel kongresinden icraya müessir, bağlayıcı karar almak durumunda kalmıyacak mıdır? Bir partinin genel kongresi icrayı bağlayıcı genel nitelikte dahi olsa karar alabileceği durumda bulunabilir mi? Daha evvel bu maddede «kamu faaliyetleri veya politikası karşısında» deniyor. Bunu anlıyorum ama daha önceki toplumu ve Devleti ilgilendiren yeni icranın fonksiyonuna sıkı sıkıya rabıtalı bir misal de eğer o partinin bünyesi içinden çıkmışsa genel kongre direktif vermeli midir

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Efendim, cevabı arz edeyim :

Biraz evvel verdiğim müşahhas misaller de gösteriyor ki; muhtelif partilerimizin genel kongreleri genel nitelikte olmak üzere bâzi bağlayıcı kararlar almışlardır. Bunların bağlayıcılığından murat nedir? Zannediyorum ki; bunu soruyorlar ve dediler ki, icra organını bağlar mı?

Efendim, icra organını, icra organı denilen şeyin mânevi şahsiyeti bakımından elbette bağlamaz. Devlet içerisinde icra organı dediğiniz şey bir devamlılık arz eder. Nevama şu mânada ki, icra organı daima vardır. Üçüncü İnönü Hükümeti vardır, o gider, Ürgüplü Hükümeti gelir. Hükümet değişir ama icra organı

daima vardır. İcra organı inkıtaa uğramaz. Devlet içerisinde ne teşriî organ, ne icrai organ, ne de kazai organ hiçbir zaman inkıtaa uğramaz. O organların içerisinde vazife görenler değişebilirler. Ama organ olarak inkıta yoktur. Binaenaleyh, bu anlamda elbetteki icra organını bağlamaz. Ama o icra organı, onu idare edecek olanlar, onu sevk edecek olanlar, yani icra organının iradesiyle, kendi iradeleri muvakkat bir zaman için Anayasa hükümleri dairesinde birleşecek olan kimseler, bazan, elbette ki, partilerinin kararlarıyla bağlıdırlar. Ona hiç şüphe yok. Partiler, demokrasisinde başka bir şeyi kabul etmeye imkân yok.

Şimdi, ne diyoruz? Bir partinin genel kongresi borçlu sınıf geçme gibi müşahhas bir meseleye karışmamalıdır. Çünkü karıştığı takdirde kendi bünyesi icabı kendisinin yetkili olabileceği bir mevzuun içerisinde bulunamaz. Ama meselâ (X) partisinin genel kongresi dese ki; «Ben, iktidara geldiğim zaman, liberal ekonomi esaslarına göre devleti idare edeceğim.» (y) partisinin genel kongresi de dese ki; «Hayır efendim, ben iktidara geldiğim zaman Devleti demokratik sosyalizm esasına göre idare edeceğim.» İkisi de mümkündür, Türk Anayasasına göre. Demokratik esaslara uygun olmak şantiyle. Bunu dese ve bunların umumi esaslarını da koysa, o parti tek başına iktidara geldiği zaman, o partiye mensup Hükümet üyeleri elbette ki, genel kongrelerinin bu kararı istikametinde Devleti idare edeceklerdir. Hiç şüphe yok bunda ve genel kongrenin o kararı onu bağlayacaktır. Nasıl ki program da esas itibariyle genel kongrenin kararı ile ortaya çıkan bir şeydir. O program elbette ki; partinin bakanlarını da bağlar. Bir kimse bir partiye mensuboldukça, bakan olduktan sonra o partinin programını bir tarafa bırakmak salâhiyetine kendi partisinin üyesi olarak kaldığı müddetçe, kendi partisi muvacesesinde sahip değildir. Herkes gibi partisinden istifa eder. O da partisinin kendi parti hukuku içerisinde kendisine yüklediği bağlardan kurtulur. O ayrı mesele... Fakat parti üyesi olarak, bir Hükümet üyesi de elbette ki; partisinin programı ile ve bağlayıcı kararları ile bağlıdır.

Şimdi, biz burada diyoruz ki; «Bu bağlayıcı kararlar genel kongre bakımından genel nitelikte olmalı ve müşahhas meselelere karışmamalı.

Aksi halde, bünyesi itibariyle yetkili olamayacağı bir meselede genel kongre karar vermiş olur.» yaptığımız şey, bundan ibarettir.

BAŞKAN — Sayın sözcü, bir soru daha var. Sayın Ülker soracaklar.

Buyurun Sayın Ülker.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Efendim, Sayın Sözcüden şunu bilhassa öğrenmek istiyorum:

Merkez disiplin organları hakkında Hükümet teklifinde aşağı - yukarı 15 satır tutan mufassal bir hüküm mevut. Geçici Komisyon bunda önergede bir değişiklik yaparak aynen muhafaza etmiş, fakat partiler arası anlaşmaya gelinece, «Bu merkez disiplin organları hakkında bunlar parti tüzüklerinde gösterilir.» buyurulmuştur.

Şimdi kanunun sisteminde bütün il, ilçe kongreleri, il başkanları merkez yönetim organları hepsi mufassalan anlatıldığına göre, bir partinin diktatörlüğe ve demokrasi dışına kaçması da ekseriya haysiyet divanları yoluyla icra edildiğine göre bu husus neden açık bırakılmıştır? Hüküm konmasından kaçınılmıştır? Bunu bilhassa öğrenmek istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun, Komisyon.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Efendim, partilerarası takrirden son derece kısaltılmış olan 14 ncü maddede tetkik edilir ise esasen bunun muhtevası itibariyle bir partinin demokrasiye gitmesini sağlayan, diktatörlüğe gitmesini önleyen bir tarafı olmadığı görülür. Böyle bir şey varsa, esas yeri sekizinci hükümdedir, burada değil o. 14 ncü madde ne yapmış?.. Yetki tanzimi yapmış.

O diyecek ki, falanca hallerde merkez disiplin organı yetkilidir, filânce hallerde grup disiplin organları yetkilidir, falanca hallerde il disiplin organı yetkilidir. İl disiplin organları kararlarına şöyle itirazlar, şöyle yapılabilir, il disiplin organlarının yetkisine girse bile, re'sen bir meseleye merkez disiplin organı el koyabilir, gibi birtakım yetkiye mütaallik hükümleri sevk etmiştir.

Şimdi, hüsnüniyetle hepimiz bir arada gördük, yetkiye mütaallik hükümler her biri ayrı ayrı mükemmel hükümler ihtiva eder sayılabilecek ayrı sistemlere göre partilerimiz tarafından tanzim edilmiştir. Adalet Partisinininki tama-

miyle ayrı bir sistem. Benziyor, benziyen tarafları yok değil ama kendisine göre ayrı, müttekâmil bir sistem. Cumhuriyet Halk Partisinin de bir sistemi var. Gayrimüttekâmil bir sistem değil ama, farklı. Diğer partilerinde de farklar var. Şimdi her partinin hayli ileriye götürmüş olduğu bu disiplin yetkisi, muhtelif kademeler disiplin organları arasındaki yetkilerin tanzimi konusunda kendi tanzim tarzından memnun olduktan sonra burada yetkilerin yani merkez disiplin organı, grup disiplin organı, kademeler disiplin organları arasındaki yetkilerin tanzimi için muayyen bir tek hal şeklini dondurmaya uygun görmedik, onun için değiştirdik. Sebebi bundan ibarettir. Ama disiplin konusunda şöyle olsun, böyle olsun, tekrar ediyorum mahkemeye müracaat edilsin, edilmesin, genel kongreye gidilsin, gidilmesin, savunma hakkı olsun olmasın... Asıl Reşit Ülker arkadaşımızın bahsettiği mesele savunma hakkı ile ilgilidir. Partilerimizin disiplin organlarının bazı hususlarda çok tenkid edilen kararları olmuştur. Bunlar çok kere savunma hakkının yeteri derecede nazarı itibara alınmadığından dolayı tehlikeli olmuştur denir, doğrudur da. Ama bunların müzakere yeri 8 nci bölümdür.

Tekrar ediyorum : Merkez disiplin organı, grup disiplin organları, il - ve şayet olursa - ilçe teşkilât kademeleri disiplin organları ile arasındaki yetkilerin tanzimi konusunu, muayyen bir hal şekline bağlamak için bir sebep görmedik. Ve bu yetkiler bir partide şöyle tanzim edilir, diğer bir partide böyle tanzim edilir. Şunu da müşahade ettik ki; bu hükümler geniş ölçüde ileriye götürülmüştür ve hayli de tatminkâr sayılır. Böyle olunca bu değişik sistemleri, birdenbire, bir anda, bir kanun hükmü ile, tek bir sisteme is'âl etmeyi uygun görmedik. Sebebi budur.

BAŞKAN — Sayın Ülker.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Sayın komisyon sözcüsünden bir sorum daha olacaktır.

Anayasanın 56 ncı maddesi : «Siyasi partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.» der. Buna göre bir siyasi partinin içerisinde bulunan şahısların mevkileri ve vazifeleri ne olursa olsun, bunların fiillerinden dolayı

aleyhlerine parti içerisinde müracaat edilecek bir merciin bulunması bu Anayasa hükümlerine göre, demokratik bir hayat yaşamak mevkiinde olan siyasi partilerde, zaruri midir, değil midir?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Bu işler, bir parti tüzüğünün tesbit edeceği işlerdir. Eğer Sayın Reşit Ülker arkadaşımızın kasdı, meselâ bir partinin içerisinde her hangi bir parti üyesinin, partinin genel başkanını, yahut genel sekreterini, «Şu adam, partinin tüzüğünün şu hükmüne, programın falanca hükmüne aykırı hareket etti. Kendisine disiplin cezası veriniz.» diye disiplin organına şikâyet etme hakkının tanınmasını istiyor ise; böyle bir sistemi buraya kanun maddesi halinde geçirmeye taraftar olmadığımı hemen belirtmek isterim. Sebebi; bir partinin disiplini denilen şey, o partinin tesanüt içinde çalışan bir topluluk olması zaruretinden doğar. Bir partinin idareci organlarının şu veya bu ölçüde siyasi sahadaki tasarrufları bakımından mesul oldukları yer genel kongredir. Ben demiyorum ki, bu kimseler hiçbir zaman disiplin organlarına gitmezler. «Hiçbir zaman disiplin organlarına gitmezler» demiyorum. Ama her hangi bir parti üyesi çıkacak, şikâyet edecek, ben bu adamın şu programa aykırı hareket ettiğine kaanîim, yahut umumî olarak bütün partilerin tüzüklerinde vardır, partinin tesanüdünü bozdu. Kim? Partinin genel başkanı, verdik merkez haysiyet divanına. Lâlettâyin bir parti üyesi kovulmasını istiyor. Bu bir siyasi meseledir. Eğer kasıtları bu ise; böyle bir meseleyi merkez disiplin organının halletmesine imkân yoktur. Böyle bir sistem olabilir mi? Olursa; demokratik mi olur, antidemokratik mi olur? Antidemokratik olmaz, böyle bir iddia da değilim. Ama benim kanaatimce; her hangi bir parti üyesinin sadece onun isteği ile merkez disiplin organının sadece bu istek üzerine partinin idari kademeleri arasında takibata girişmesinin mecburi olduğu bir sistem kolay kolay demokratik partilerin içerisinde başka memleketlerde de bulunamaz. Belki de; bir parti tesanüt içinde ve idare edilmek ihtiyacı içinde bulunduğu göre, bu ihtiyacı kökünden sarsabilir. Ama bunu derpiş eden partiler olursa da; zannetmiyorum ki, Anayasa Mahkemesi o partileri antidemokratik hüküm

koydu diye tüzüklerini kapatsın. Bunu da yasak eden bir hüküm yoktur. İstiyen parti, bunu koyar, istiyen parti koymaz. Hiçbir zaman çok defa bilgi sahibidirler. Genel başkan veya genel sekreter, partinin disiplin organına veremez mi? Efendim, eğer bir genel başkan, bir genel sekreter, nihayet merkez karar organı ile bir arada iş görecektir. Yahut bir yönetim organı ile bir arada iş görecektir.

Bu adamlar da elbette ki partinin mesuliyetini taşırlar. Bu adamlar, her hangi bir vilâyette, köyde oturan bir parti üyesinden farklı olarak, partinin gidişatı hakkında siyasetinin teferruatı hakkında, neyin nereden gelip, nereye gittiği hakkında herhalde çok daha fazla bilgi sahibidirler. Eğer bir partinin genel başkanı, bir partinin merkez karar organı partinin programını külliyen inkâr eder halde görür ise; elbetteki her hangi bir parti üyesini sevk edebileceği gibi,, kendisi kararını disiplin organına sevk eder. Ama bunu her hangi bir parti üyesine; «ben, seni murakabe ediyorum..» bu murakabe meseleleri, şunlar, bunlar elbetteki çok demokratik şeylerdir. Muhterem arkadaşlarım, her şey, hukuk kaideleri içerisinde cereyan eder. Ve basiret ölçüleri içerisinde cereyan eder.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Sayın sözcü, bunu ifade ettiler. Fakat sayın sözcü Geçici Komisyonda tam bunun zıddı bir maddenin altına imza koymuşlardır. Bunlar da bu hususun içine dâhil edilmiştir. Bu da şudur; 12 ne maddeyi aynen okuyorum murakabe ediyorum diyerek bir partinin genel başkanını, bir parti üyesinin şikâyeti ile bir partinin disiplin organına sevk etmek demokratik de olsa, benim kanaatime hiçbir partinin kabul etmemesi gereken, fevkalâde basiretli bir sistemdir.

BAŞKAN — Bir soru daha var, Sayın Sözcü.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Sayın sözcü, bunu ifade ettiler. Fakat sayın sözcü, geçici komisyonda, tam bunun zıddı bir maddenin altına imza koymuşlardır. Bu da basiretin içerisinde dâhil midir?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) Nerede bu bahsettikleri kısım acaba?

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Müsade eder seniz, 12 ne maddeyi aynen okuyorum:

Madde 12. — Merkez Disiplin organı, genel başkanı, merkez karar ve yönetim organı üyeleri ile, partiye mensup Bakanlar Kurulunun üyeleri hakkında disiplin şikâyetlerini partiye mensup Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi ve parti disiplin kurulu üyelerinden müteşekkil bir komisyon partililerin disiplin şikâyetlerini, v.s.» yapıyor.

Bunları tetkik etmemişiz.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Muhterem arkadaşım şurada yanılıyor ki; bu disiplin şikâyetinin kimin tarafından yapılacağını buraya yazmamışız, dememişiz ki; «Bu şikâyetler disiplin organına sevk salâhiyeti her bir parti üyesine aittir» Bilakis, bir başka hükümde demişiz ki; «disiplin organlarına hangi idare heyetleri, kimleri nasıl sevkeder; bu parti tüzüğü ile gösterilir.» Dememişiz ki burada bir disiplin organına şu şikâyeti herhangi bir parti üyesi vapar. Hayır! Bu şikâyete gelince şunun hakkında ise o görüşür demişiz. O halde bu şikâyetleri kim yapar, bunu da belirtmiş miyiz Sayın Ülker? O kadar basiretsiz hareket etmemişiz kanaatindeyim.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Sayın sözcü bu şahıslar hakkında şikâyet yapılabileceğini esas itibariyle kabul etmekteyiz, fakat bunlar hakkında mercilerin yetkileri bakımından düşünceleni böyle midir?

COŞKUN KIRCA (Devamla) — Böyle olduğunu bir kaç defa söyledik. Tekrardan cevap vermek aneak vazifemizdir.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Eren, siz de sorunuzu sorun lütfen.

ASIM EREN (Niğde) — Protokolle gelen 10 neu maddede kongreye verilen görevler tadadîdir. Beri taraftan, yeni bir tâdil ile gelen eski 10 neu madde, 64 - 67 ne maddeler, 8 ne bölümde, genel kongrenin merkez kurulu veya yönetim organlarının kısmen veya topluca yapacakları parti tutanakları yerine bunları disiplin organına sevk yetkisi, bu tadadî görevler içinde yoktur. O halde, suç işliyen Merkez yönetim kurulu veya bu kurul organlarını kim disiplin organlarına sevkedecek? Burada öyle bir yetki verilmemiştir.

Kaldı ki, 67 ne madde merkez karar veya yönetim organlarının disiplin kuruluna sevk ka-

rarını kimse bozamaz deniliyor. Genel kurul bile bozamaz deniyor. Bu yetki bir vakitler İttihat ve Terakki dedikoduları gibi bir genel kurul saltanatını getirmektedir. Bu, bu protokolu getiren partiler tarafından burada açkaca ifade edilmiştir. Lütfen bunun aksini iddia etsinler, isbat etsinler.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, Asım Eren arkadaşımız kendisine karşı çok büyük hürmetim olduğunu bilirler. Bu hürmet duygum, hiç bir vakit kendilerinin bâzı hallerde fevkalâde kesin konuşarak fevkalâde ağır ithamlarda bulunsalar bile azalmaz. Yeniden şimdi çok ağır konuşarak, çok ağır ithamlarda bulunmuşlardır.

Bir kere bir noktada yanıhıyorlar, o da şu: Ne tasarıda, ne de partiler arası önergede Genel Kongrenin yetkileri tadadî olarak tesbit edilmiş değildir. Bakınız ne deniyor?

Muhtelif yetkileri sayılırken bu arada kanunun veya parti tüzüğüünün gösterdiği sair hususları karara bağlar. Şu halde bu kanunun veya başka bir kanunun bir hükmünde partinin genel kongresine bir yetki verilmişse bu yetkiye uyulacak. Fakat bu kadarla da yetinilmemiş, burada derpişedilenlerin dışında bir yetki genel kongreye verilmişse kongre o yetkiyi de kullanacak. Yine 10 neu maddede şeylerin tadadî olduğu iddiası doğru değildir.

Gelelim 64 ve 67 nei maddelere: Bilmiyorum Sayın Başkanım başka bir bölümün maddeleri hakkında izahatta bulunmak imkânını bana verir mi? Bu imkâna şu anda sahibolmadığımı sanıyorum.

Fakat eğer Sayın Eren, Genel Kongrede partinin disiplin organlarının ve bu disiplin organlarına sevk kararı almağa yetkili organların müzakere edilmesini yasak eden maddeyi, kendi bahsettikleri gibi, fevkalâde antidemokratik ve menkez organları diktatoryası kurmak iddiası telâkki ediyorlarsa bu meseleyi o maddede görüşürüz.

BAŞKAN — Tamam Sayın Kırcı, sual cevaplandırılmıştır. Buyurun Sayın Bilgin, grupunuz adına söz istediğiniz için, son söz milletvekilinizdir, kaidesince size söz veriyorum.

M. P. GRUPU ADINA AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlarım, tasarının 11 nei maddesi ve protokolün 10 neu maddesi

üzerinde icabettiği kadar konuşulmuş ve bu madde hemen hemen taayyün etmiş bir şekilde ise de, bu hususta kendi görüşlerimizi de arz etmek için söz almış bulunuyorum.

Onuncu madde protokole göre siyasi partilerin en yüksek organı genel kongrelerdir. Genel Kongre parti tüzükleri başka türlü de adlandırılabilir demektedir. Biz Siyasi Partiler Kanununun memlekette mevcut siyasi partileri hem perakendecilikten kurtarmak ve bir nizamla bağlamak için tedvin etmek ihtiyacındayız. Genel kongreye her parti istediği ismi verirse burada bir beraberlik elbetteki mevcudolmaz. Öyle zannediyorum ki, bu genel kongreye Sayın Cumhuriyet Halk Partisinin tüzüğünde Kurultay denmesinden mütevellittir. Eğer bu düzeltilmek istenmiyorsa, kendileri Genel Kurul denmesini istemeyip Kurultayın bâki kalmasını istiyorlarsa herkes istediği bir ismi koyabilir şeklinde tedvin edipte perakendeciliğe meydan verileceğine bunu başka bir isimle halletmek gayet kolay mümkündür. Siyasi Partilerin en yüksek organı genel kongre veya kurultaydır. Yine kendilerinin istediği kurultay tâbini de görmüş olur. Bu iki şeyde birleşilmiş olur, herkes istediği ismi de koyamaz, bu ikisinden birini koyar demektir. Binaenaleyh burada bir sakınca olmadığı kanısındayım.

Sonra maddenin muhtelif yerlerinde, parti kongresine seçilecek üyelerin miktarı hakkında bir karar ittihaz edilmek isteniyor. Bu miktar meselesi, hiç bir zaman âme nizamını ilgilendiren bir husus değildir. Her partinin o çevrede teşkilâtının kuvvetli olduğu nisbette yani müntesiplerinin çok olduğu nisbette elbetteki delegesi çok olur, az olduğu yerlerde az olur. Bir ilçede bir parti çok üyeye sahibolur, elbetteki buna göre o ilçe kongresi çok sayıda üye ile kurulur, az intisabeden üye bulunursa az delege ile kurulur. Bunun şu veya bu miktarda olmasının tahdidi cihetine gitmenin muvaffak olmadığını da bir çok arkadaşlarım ifade ettiler. Ben de o kanaatteyim.

Esasen parti tüzüklerinde nisap miktarı, kaç parti mensubuna bir delegenin isabededeceği muayyen şekillerde belli edilmiştir. Bu o nisbette elbetteki gelecektir. Bunun çok olması âme nizamını ihlâl eder, bunun azlığı şunu ifade eder mânasını ihtiva edemeyeceğine

göre gelen tâdilât kanun tasarısında yer alması elbette ki muvafık değildir arkadaşlar.

Büyük Kongrelerin iki veya üç yılda bir yapılması, muhterem arkadaşlarım, belki üç seneyi çok gören arkadaşlarımıza hak verilebilir, haklıdırlar ama her sene, her sene kongre meşgalesiyle parti mensuplarını ayaklandırmamanın, onları böyle bir mecburiyete sevketmenin imkânı...

RUHİ SOYER (Niğde) — Her sene genel seçim yapıyoruz.

AHMET BİLGİN (Devamla) — Müsaade buyurun, ben hiç kimsenin sözüne müdahale etmedim Sayın Soyer.. Beğenmezseniz atarsınız, beğenirseniz cebinize korsunuz.

BAŞKAN — Konuşmanıza devam edin.

RUHİ SOYER (Niğde) — Affedersiniz.

AHMET BİLGİN (Devamla) — Hiç affa lüzum yok.

Şimdi arkadaşlar, hakikaten böyle bir partinin büyük bir kongreye gitmesinin nasıl masraf ve külfetlerle olduğunu benim gibi partide uzun müddet çalışmış olan arkadaşlar elbette takdir ederler. Köy köy gezip ilçe kongresine, ilçeden ile, ilden büyük kongreye, Büyük kongrenin külfeti, masraf ve mesai itibariyle bir partinin en çok yıprandığı bir noktadır. Buna şey gibi itikat edin beyefendi. Bir ilçede bir kongre yapacaksınız. Bunu açıkta, meydana yapamazsınız. Bir sinemada yapılır, gündeliği 1500 - 2000 liradır. Hele yer bulamazsanız sinema sahipleri 5 bin lira da istiyebilirler, vermeye mecbur kalırsınız. Bu gibi külfetleri her sene bu fakir parti mensuplarının sırtına yüklemenin elbette doğru olmayacağını takdir buyurursunuz. Binaenaleyh bunun her senede bir değil de 2 senede bir olmasıyla hiç bir ziyânız olmayacaktır. Üç sene biraz çoktur ama iki sene bence normaldir. Esasen bizde iki senede bir yapılır hüküm mevuttur. Bundanda hiç bir ziyân görmedik.

Kongrelerin denetlenbilmesinden vaz mı geçeceğiz? Muhterem arkadaşlar, kongrelerde yapılan denetlemelerin ne şekilde cereyan ettiğini hepimiz daha iyi bilirsiniz. Binaenaleyh kongre, denetlemelerden daha çok büyük kongrelerden beklenen şey, o organların denetlenmesi değil. Kongre nizamının partilere verdiği yetkilerle o partinin yeni veçhe kazanmasına ve

yeni şekil, hayatiyet kesbetmesine ve yeni üyelerle takviyesine meydan vermek için yapılan toplantıdır arkadaşlarım.

Yalnız orada bulunan bir ilçe kurulunun yahut bir il yürütme kurulunun yaptığı yalnız denetlemekten ibaret bir vazife değildir, bu esasen denetlemelerde mahdudolan bütçelerine göyle bir bakmakla iera edilir, geçer gider. Bunun böyle olduğunu herkes bilir. Binaenaleyh denetleme uzadıkça böyle mi bırakılacaktır gibi bir mütalâanın burada yeri olması caizdir arkadaşlar.

Bu maddenin metninde ilk çağrı üzerine yapılan toplantıda toplantı yetersayısı bulunmazsa ikinci çağrı üzerine yapılacak toplantıda yetersayı aranmaz denmektedir. Bu vazih değildir. Birinci çağrıyı yaptık, burada toplandı ve bu mesele için büyük kongrede Ankara'da bir yer tuttuk ve bunu açtık, nisap da yok. İkinci çağrıda nisaba bakılmaz. İkinci çağrıyı ne zaman yapacağız? Müphemdir. 24 saat sonra mı, bir hafta sonra mı, üç gün sonra mı yapacağız? Bu eğer partinin tüzüğüne bırakılmışsa tashih edilmesi lâzımdır. Haliyle müphemiyetten kurtarılamayız. Binaenaleyh ben bu 10 neu maddenin esasen birbirine çok girift ve karışık bir nizam içinde tedvin edildiği kanısındayım.

Bir misal daha arz edeyim: Genel kongreden bahsedilirken aynı zamanda il ve ilçe kongrelerinin nizamından da bahsediliyor. Halbuki bunlar ayrı ayrı birer problemidir. İl ve ilçe kongrelerinin aynı bir şey altında görülmesi elbetteki karışıklığa sebebiyet verir.

Binaenaleyh bence bunlar ayrı ayrı birer maddede tedvin edilerek bu 10 neu maddeyi birkaç bölüme ayırmak daha doğru olur.

Sonra bu hususta benim yapmış olduğum bir ayırma vardır. Bunların başlıklarını okursam ayrı nasıl ayrılmış olduğunu göreceksiniz.

Meselâ bir parti kurulur, kurulduktan sonra ilk vazifesi, genel kongreye kadar hazırlanmaktır. Bir partinin ilk kongresiyle kurulmuş devam eden bir partinin genel kongresi arasında elbette bir fark vardır. Binaenaleyh ilk genel kongre nasıl kurulacak, nasıl idare edilecek ayrılmıştır. Genel kongre veya kurultay, burada demin arz ettiğim şekilde ayrılmıştır. Kongre toplantısı, nisabı ve vazife-

leri yine bir başlık altında toplanmıştır. Genel Kongrenin vazifesi de ayrı bir bend altında toplanmıştır. Binaenaleyh bu şekilde tedvinde bence bir fayda vardır. Anlaşılması daha kolay olur ve daha selis bir vaziyette bu kanunun maddelerinin çoğalmasına sebebiyet verir gibi bir itirazı da müelbolmaz. Çünkü 3 - 4 maddeden ibarettir. 3 - 4 maddede kendiliğinden tayyedilmiştir. Esas kanunda bir fazlalık da katiyen arz etmez.

İşte bu itibarla arkadaşlar, 10 ncu maddede birçok fazlalıklar da vardır. Siyasi partilerin tüzüklerinde göstermeleri icabeden kısımları dahi bu maddede tadaddetmiş bulunuyoruz. Bunları da çıkardık, binaenaleyh mümkün olduğu kadar ihtisar da edilmiş bulunmaktadır.

Fazla vaktinizi almıyacağım, önergemi Yüksek Başkanlığa takdim edeceğim, okunacak eğer iltifat buyurulursa kabul edilmesini, yoksa eğer komisyon arzu ederse, kendilerinin tevvin etmiş oldukları maddenin bir madde altında değil, benim maddelerimi çıkarmak suretiyle bir araya getirilerek daha iyi ve selis bir hale koymalarına da taraftar olabilirim.

Hürmetlerimle.

RAMAZAN DEMİRSOY (Nevşehir) —

AHMET BİLGİN (Devamla) — Grup adına konuşuyorum ve grubumun fikirlerini arz ediyorum. Burada grup adına verilmiş olan bir imzanın grubunuzu tamamen ilzam etmeyeceğini de burada ilk konuştuğum zaman arz etmiştim. Gruplar aneak bu parti kanunundaki maddeleri partiler zaviyesinden biraz daha kabul edilebilir şekilde koymak için, parti mümessilleri arasında resmî olmayan bir kuruluş temin etmişlerdir. O resmî olmayan kuruluşta grubumuzu hiçbir şekilde ilzam etmez. Arkadaşlarım müsterih olsunlar.

BAŞKAN — Verilmiş kifayet önergesini okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Durum aydınlanmıştır. Kifayetin kabulünü arz ederim.

Edirne

Nazmi Özoğul

BAŞKAN — Kifayet aleyhinde Sayın Ülker

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlarım; sabrınızın tükendiğini bili-

yorum. Ama şu ana kadar sabırla oturduğunuz da görüyorum. Onun için bir istirahatla bulunacağım.

Bu bölüm üzerinde birçok konuşmalar oldu. Bunlar arasında vuzuha varan Sayın Sadettin Bilgiç Beyefendinin de grubu adına konuşmalarıyla vuzuha vardığı noktalar oldu. Bunlar üzerinde belki konuşmaya ihtiyaç yoktur, ama şu haysiyet divanlarının, disiplin organlarının durumu, biraz evvel sayın sözcüye karşı sorduğum suallerden de anlaşılacağı veçhile, katiyen vuzuha varmamıştır. Hükümet teklifinde sarih olarak merkez disiplin organı teferuatıyla ele alınmış, en üst kademede bulunan Başbakan, bakanlar, genel başkanlar hakkında şikâyetle bulunabileceği gösterilmiş ve doğru yapılmış. Ama sonra partiler arası anlaşmada bu işin, demin Sayın Coşkun Kırcı'nın ifade ettikleri gibi; partiler mutmain olduğu için, parti tüzüklerine bırakılmıştır.

Şimdi, şunu arz edeyim ki, C. H. P. nin tüzüğünde bu maddede, Hükümet teklifinde yer alan bakanlar aleyhine genel merkezdeki vazifeliler aleyhine müracaat edilecek bir merci ve imkân bugün yoktur. Ve bu (mutmain) kelimesinin mânası Sayın Asım Eren arkadaşımızın söylediği sözle birlikte mütalâa edilmek lâzımdır. Yani itminanın sebebi antidemokratik bir görüşten ileri gelmektedir.

Ayrıca burada sözcü arkadaşımız bunların teferruat olduğunu ifade etmişler, İngiltere'deki partilerin idare heyetlerinin bu bapta karar vereceğini söylemişlerdir. Bendeniz istirahat ediyorum, elimizin altında hazırlıklarımız var, bunların o zaman teferruatına girmedim. Fakat bu haysiyet divanı, yani merkez disiplin organı meselesini burada bırakmak, bu partiler Kanununun en mühim bir kısmını açık bırakmak demektir. Çünkü bir memlekette - bu memlekette, başka memlekette - İtalya'da, Almanya'da suiistimaller daima haysiyet divanları yolu ile yapılmıştır. Buna ait hükümler vaz'edilmedikçe....

BAŞKAN — Sayın Ülker esasa girmeyiniz efendim.

REŞİT ÜLKER (Devamla) — Bitiriyorum, Sayın Başkanım..

Buna ait hükümler gereği şekilde konulmadıkça şu Anayasaya, uygun bir partiler ka-

nunu çıkarmış sayılmayız. Bundan dolayı rica ediyorum, zaten zannediyorum ki, bir iki konuşacak arkadaşımız kalmıştır, lütfedin, şimdiye kadar lütfettiniz dinlediniz, tahammül ettiniz, lütfedip dinleyiniz ondan sonra karar yine Yüce Meclisindir. Biz de mutmain olarak ayrılalım. Kifayeti reddetmenizi istirham ediyorum.

BAŞKAN — Okunmuş olan kifayet önergesini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Muhterem arkadaşlar, üçüncü bölüme dâhil olan 11 nci madde hakkında 17 tane önerge vardır. Bâzi arkadaşlarımız oylamaların ya-

rın yapılması uygun olacağı mütalâasındadırlar. Riyaset de kâfi ekseriyet olmadığını müşahede etmektedir. Bu sebeple bu bölüme ait müzakeresi bitmiş olan maddelerin oylanmasını önümüzdeki birleşimde yapacağız. Yarın akdedeceğimiz birleşimde konuşacağımız Ereğli Demir - Çelik mevzuu için bu günden itibaren söz kaydedilmektedir.

Vakit geçmiş olduğundan 19 Mart Cuma günü saat 15 te toplanılmak üzere Birleşimi katıyorum.

Kapanma saati : 18,23

Millet Meclisi
GÜNDEMİ

77. BİRLEŞİM

18 . 3 . 1965 Perşembe

Saat : 15,00

I

**A - BAŞKANLIK DIVANININ GENEL
KURULA SUNUŞLARI**

1. — Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın, Ereğli Demir ve Çelik fabrikaları Türk Anonim Şirketindeki yolsuzluk iddialarını incelemek üzere, Anayasanın 88 nci maddesi gereğince bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına dair önergesi (10/18)

**B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK
İŞLER**

II

**SORULAR, GENSORULAR VE GENEL
GÖRÜŞME**

III

**ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞTI-
RILAN İŞLER**

1. — Siyasi Partiler kanunu tasarısı ile Adana Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Siyasi partiler kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu (1/560; 2/378; 2/591) (S. Sayısı : 527) [Dağıtma tarihi : 27 . 11 . 1963]

IV

**A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI
VERİLEN İŞLER**

**B - TUZUK GEREĞİNCE BİR DEFA
GÖRÜŞÜLECEK İŞLER**

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

**A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK
İŞLER**

**B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK
İŞLER**